श्री. के. ग. बागडे यांचे प्रस्तावनेसह

देशाचे दुष्मन.

लेखक.

दिनकरराव शंकरराव जवळकर

—:*:—

आवृत्ति १ ली.

१९२५

किंमत ४ आणे.

प्रकाशक,

केशवराव मारुतराव जेधे

जेधे-मॅन्शन पुणें.

* * *

N 1985

* * *

मुद्रक,

रामचंद्र नारायण लाड

श्रीशिवाजी प्रिं. प्रेस

५५६ सदाशिव पेठ, पुणें शहर

ब. ४५० क४८३

श्री. सौ. गं. पं. वाचनालय, भोर, जि. पुणे

कृपया पुस्तकाच्या स्लीपवर पुस्तक परत करण्याची जी शेवटची तारीख असेल त्या तारखेला जर पुस्तक परत केले नाहीतर त्या तारखे नंतर चार दिवसात फक्त पंचवीस पैसे (२५ पैसे) दंड भरावा लागेल व चार दिवसा नंतर रोज पन्नास पैसे (५० पैसे) दंड भरावा लागेल.

पुस्तक नबर – ब ४५०

सभासद क्रमांक	पुस्तक परत दिनांक	सभासद क्रमांक	पुस्तक परत दिनांक

भोर 18 JAN 1994

ब. ४५०   ८७५१

प्रस्तावना. ब. ४५०

—:*:—

सदर पुस्तकाचे लेखक श्रीयुत दिनकरराव जवळकर यांनीं त्यांच्या या पुस्तकाची प्रस्तावना मी लिहावी, अशी इच्छा प्रदर्शित केली, व त्यांच्यासारख्या उत्साही गृहस्थाच्या म्हणण्यास मान द्यावा असें वाटल्यावरून मी हे चार शब्द लिहीत आहें. महात्मा जोतिराव फुले यांची कामगिरी राष्ट्रीय दृष्टया अत्यंत महत्त्वाची आहे. जसजसा काल लोटेल, तसतसें त्यांच्या कार्याचें महत्त्व सुजाण माणसांच्या प्रत्ययास अधिकाधिक येणार आहे. महात्मा फुले यांच्या हयातींत त्यांच्या निंदकांनीं वाटेल तशी कठोर टीका केली; त्यांच्या पवित्र कामगिरीविषयीं जाणून बुजून जनतेंत गैरसमज प्रसृत केला; कांहीं कुटाळ लोकांची मर्यादा याच्याही पुढें जाऊन त्यांनीं महात्मा जोतिराव फुले व त्यांच्या पत्नि पुण्यश्लोक मातुःश्री सावित्रीबाई यांचा नीचपणें छळ केला, व अखेर त्यांना मारेकरी घालून त्यांना जगांतून नाहींसे करण्याचा दुष्ट उपद्व्याप करण्यासहि त्यांच्या शत्रूंनीं कमी केले नाहीं. महात्मा जोतिराव फुले यांनीं ज्या बहुजन समाजाच्या हितार्थ आपला देह झिजविला, तो निरक्षर व अज्ञान असल्यामुळें व ज्यांच्या आसुरी स्वार्थाला त्यांनीं आपल्या कामगिरीनें वेसण घातली, ते लोक सुशिक्षित पण स्वतःच्या स्वार्थासाठीं रात्रंदिवस डोळ्यांत तेल घालून टपून बसणारे असल्यामुळें महात्मा फुले यांच्या मोठेपणावर कृष्णपटल पडलें आहे. 'काल' हा फार निष्ठूर आहे; स्वार्थी माणसें स्वतःच्या पाताळयंत्रीपणानें व सैतानी स्वार्थांधतेनें असत्यावर सत्याचा, पापावर पुण्याचा, जनताद्रोहावर लोकसेवेचा, व स्वार्थ-

18 JAN 1994

परायणतेवर परोपकाराचा मुलामा चढविण्याचे लाघवी प्रयत्न करून अजाण व भोळ्या जनतेच्या डोळ्यांत धूळ फेंकून तिची दिशाभूल करूं शकतात. सर्व साधारण जनता विचारक्षम व कार्यक्षम होईपर्यंत असा कटु प्रकार अनुभवाला येत जाणार हें निर्विवाद आहे. याच कारण परंपरेमुळें आपल्या देशांत होऊन गेलेल्या ब्राह्मणेतर साधुसंतांना राजकारणी मुत्सद्यांना, स्वातंत्र्यासाठीं झगडणाऱ्या वीरश्रेष्ठांना ब्राह्मण लोकांच्या निंदेच्या, छळाच्या व प्राणघाताच्या दिव्यांतून तावून सुलाखून निघावें लागलें व त्यांचें अद्वितीयत्व जगाच्या निदर्शनास येऊं शकलें ! ! अशा विभूतींच्या समकालीन निंदकांना वाटेल तितका उन्मादानंद झाला असला, तरि 'कालाचें' अपत्य 'इतिहास' ह्या बाबतींत सत्याचा निर्णय केल्यावांचून बहुतेक चुकत नाहीं. विभूतींसंबंधीं समकालीन निंदा, छळ व प्राणघात वगैरे दुष्टांच्या कृतींना कालानें एकदां आपल्या उदरांत ठाव देऊन त्याना आपल्या भयंकर जठराग्नीची आंच दिली कीं त्यांतून या थोर पुरुषांच्या कृतींचें सत्कीर्तिरूप शुद्ध व तेजस्वी सुवर्ण बाहेर पडतें. महात्मा जोतिराव यांच्या चारित्र्याला सर्वभक्षी व सर्वसाक्षी कालाच्या कारभाराचा हा नियम तंतोतंत लागूं पडतो. त्यांचे निंदक व छलक स्मृतिशेष होत चालले असून महात्मा फुले यांच्या अनुयायांची संख्या गणितश्रेढीनें वाढत चालली आहे.

महात्मा जोतिराव यांच्या अफाट देशसेवेचें खरें स्वरूप जनतेच्या निदर्शनास आणण्यास त्यांच्या कामगिरीविषयीं जितकीं पुस्तकें प्रसिद्ध होतील तितकीं आवश्यक आहेत. राज्यकर्त्यांवर तोंडसुख घेण्यापेक्षां, ज्या दोषांमुळें समाजांतील संघटना बिघडली, बेकी माजली, तेज लोपलें व समाज स्वातंत्र्यरक्षणास असमर्थ बनला ते दोष नाहींसे करण्याचा यत्न करणारे गृहस्थच खरे राष्ट्रोद्धारक होत. महात्मा जोतिराव यांच्या शिक्षणाकडे व त्यांनीं निधड्या छातीनें केलेल्या यथांग कार्याकडे लक्ष दिलें तर अर्वाचीन इतिहासांत त्यांना उच्चस्थान मिळणार यांत शंका नाहीं.

महात्मा फुले यांच्या चरित्रांतील कांहीं गोष्टींवर प्रकाश पाडण्यास सहाय्यभूत होणारें हें पुस्तक लिहिण्याचा श्रीयुत दिनकरराव यांचा प्रयत्न अभिनंदनीय आहे. या पुस्तकांतील भाषापद्धति अगर विचार प्रदर्शन-पद्धति ब्राह्मणांना आवडणार नाहीं; परंतु त्यामुळें रुष्ट न होता, सदर गृहस्थांचें पुस्तक वाचून त्यावर एकंदर पूर्व परिस्थिती ध्यानांत घेऊन विशेषतः रा. चिपळूणकर यांनीं केलेली महात्मा फुले यांची निंदा लक्षांत घेऊन शांतपणें मनन केलें पाहिजे. क्रियेस प्रतिक्रिया हा निसर्गदेवीच्या साम्राज्यांतील अबाधितपणें व अव्याहतपणें परिणामकारक होणारा नियम आहे, तदनुरोधानें महात्मा जोतिराय यांची निंदा करणाऱ्यांना प्रत्युतर मिळणें साहजिक आहे. या प्रत्युत्तरादाखल केलेल्या प्रयत्नानें चिडून जाऊन प्रत्याघात करण्याचाहि मोह कित्येकांना अनावर होण्याचा संभव आहे. परंतु त्यायोगें जनतेचा अगर देशाचा फायदा न होतां तोटाच होणार ही गोष्ट सर्वांच्या नजरेस आणणें माझें कर्तव्य आहे, असें समजून मी ती विरोधी वाचकांच्या निदर्शनास नम्रपणें आणीत आहे. सुशिक्षित समाजास वळण लावण्याचा अभिमान धरणाऱ्या कै. चिपळुणकर यांच्यासारख्या गृहस्थानें महात्मा जोतिराव यांच्यावर बेभानपणानें निंदास्त्र चालवावें, त्यांचा व त्यांच्या मतप्रणालीस मान्यता देणारे कै. टिळक यांचा पुणें म्युनिसिपालिटीनें बहुमान करावा; व याच म्युनिसि-पालिटीपुढें महात्मा जोतिरायांचा पुतळा उभारण्याचा महत्त्वाचा गंभीर प्रश्न आला असतां, कांहीं ब्राह्मणमान्य वर्तमानपत्रांनीं महात्मा फुल्यांची टवाळकी करावी, म्युनिसिपालटीच्या कांहीं सभासदांना या ठरावानें माकडचेष्टा करण्याचा मोह उत्पन्न व्हावा, ही अत्यंत उद्वेगकारक व चीड आणणारी बाब आहे. गोऱ्या नोकरशाहीचा दृष्टिकोन बदलण्याची उठाठेव करणाऱ्या काळ्या ब्राह्मणशाहीनें अगोदर स्वतःच्या वृत्ती अंतर्मुख करून त्यांचें पृथक्करण करून पाहावें. म्हणजे त्यांत जनताद्रोह कसा

सळसळतो आहे, हें प्रत्ययास येईल. इतरांवर केलेल्या अन्यायांची स्मृति जागृत करून ते अन्याय चालूं ठेवण्याचा खटाटोप करण्याऐवजीं, ते नाहींसे करण्यानेंच देशाची खरी सेवा होणार आहे. या पुस्तकानें अशी भावना उत्पन्न होवो अशी आशा व्यक्त करून ही प्रस्तावना संपवितो.

४२३ बुधवार, पुणें.
ता. २५ जुलई १९२५.

केशव गणेश बागडे.

बिचारे टिळक जिवंत नाहींत–

म. जोतीराव फुले यांच्या स्मारकाचा ठराव पुणें म्यु. पुढें असल्या-मुळें ‘ टिळकटलेले ’ बरेचसे पत्रकार: म. जोतीरावाविषयीं आपलें अज्ञान मुद्दाम प्रगट करूं लागलें आहेत. ब्राह्मणी गुलामगिरीचें मंडन करणारें आणि सर्व जातींवर ब्राह्मणी वर्चस्व राखूं पाहणारे

बुटलेरित्राणाचे विप्र वडु,

“ जोतीरावांचें स्मारक करण्यास योग्य अशी जागा कोल्हापूर आहे ” अशी त्यांची टवाळी करून “ पुणेंकरांनीं त्यांचें स्मारक काय म्हणून करावें ” असा आम्हाला सवाल टाकतात. दारूच्या पिपांत अखंड डुंबणाऱ्या दारुड्याप्रमाणें बरळणारे, दुसरे भटाळ बाटगे “ टिळक–चिपळूणकराशिवाय पुण्याला काय किंवा अखिल हिंदुस्थानाला काय स्मारकरूपानें ललामभूत होण्याला दुसरे कोणी लायकच नाहींत ” असें म्हणून “ महात्मा फुले, क्षत्रिय कुलावतंस् शिवाजी महाराज, देशसेवे-करितां अमीराचे फकीर बनलेले देशबंधु चित्तरंजन दास यांच्या स्मार-कांना प्रत्येकी शंभर शंभर रुपड्या देऊन स्मारकाचें खूळ मोडून टाकावें

८१ ३५०
१४५७

असें म्हणून म. फुले, शिवाजी महाराज, देशबंधुदास यांची टवाळी करितात. कोठें बाबु चित्तरंजनदास आणि कोठें टिळकासारखे बाबू निष्टनिरंजन डांस ! कोठें महाराष्ट्राच्या हृदयसिंव्हासनावर आचंद्रार्क विराजमान होणारे रणगाजी शिवबा आणि कोठें भटी पंचपात्रींत खडबड-णारा भटांचा टिळकोबा ! ! कोठें मृत महाराष्ट्रांतून कडव्या सत्यनिष्ठेचा झंजावात उत्पन्न करणारा प्रखर प्रभावी फुले महात्मा आणि कोठें महा-राष्ट्राच्या हातीं पुराणाच्या कापूसवाती देणारा चिपळुणकरी टिळक-दुरात्मा ! ! !

कोंबडीच्या खुराड्यांत आर्यावर्ताची आतिव्याप्ति समाविणारे पाटलोण पंडित, रा. जवळकरांचे पुस्तक वाचून पहातील आणि स्मृति श्रुतीची ढापणें डोळ्यावरून काढून महाराष्टांला निरखतील तर त्यांना टिळक चिपळूणकरापेक्षां म. फुल्यांचा कर्तबगार पगडा ब्राह्मणेतरावरच काय ब्राह्मणावर देखील पडलेला आहे हें कबूल करावें लागेल. कळकटलेले कंकर, टिळकी छाप दारूनें धुद झाले आहेत, त्यांना म. जोतीरायांची योग्यता कळणार नाहीं, पण शिवाजीचा महाराष्ट्र टिळक—चिपळूणकरी अत्याचार लाथेखाली तुडवीत म. जोतीरावाच्या जयजयकारानें असेतु हिमाचल भरतखंड हादरून सोडल्याशिवाय राहणार नाहीं. म. जोती-रावांनीं उभारलेल्या सत्यशोधकी गदेखालीं टिळक-चिपळुणकरी सैतान-शाहीचा होत असलेला चेंदामेंदा महाराष्ट्रीय वर्तमान पत्राच्या कलमा--कालमानें प्रत्ययास येत आहे, यापेक्षां म. जोतीरावाच्या योग्यते-संबंधीं बलवत्तर पुरावा कोणता पाहिजेत.

टिळक-चिपळुणकर मेले. महात्मा जोतीरावहि आपल्यांतून गेले. टिळक--चिपळुणकर देशाला मारून मेले. म. जोतीरावांच्या पायधुळीनें पावन झालेला मराठ्यांच्या महाराष्ट्र महात्म्याचें अद्वितीयत्व राष्ट्रेतिहासाला बिनशर्त लिहावयास लावील हें ब्राह्मणांनीं जाणून असावे. देशाकरितां आणि धर्माकरितां म. जोतीरावांनीं जन्मभर हाल-अपेष्टा भोगून महाराष्ट्रावर अखिल हिंदुवर जें ऋण करून ठेवलें आहे तें ऋण महाराष्ट्रानें, अखिल हिंदूनें म. जोतीरावाकारितां आणि त्याच्या उज्वल ध्येयाकरितां मेल्याविना फिटणार नाहीं. शिवाजीचा

महाराष्ट्र मरणाची किंमत धर्माच्या रणखंदल दंगलींत काय समजतो याची साक्ष इतिहास देत आहे.

हें पुस्तक छोटे असलें तरी त्याच्या प्रसिद्धिकरणाचें कारण फारच मोठें आहे. महाराष्ट्रांत भाराभर पुस्तकें आणि खंडोगणती लेखक नागवें सत्य लपवून जिकडे घुगऱ्या तिकडे उदो उदो करण्यास तयार होतात. महात्मा जोतीरांवाच्या "गुलामगिरी" पुस्तकानंतर आज पन्नास वर्षांनीं या निर्भीड पुस्तकाचा महाराष्ट्राला लाभ होत आहे. कलम-कसाई ब्राह्मणाच्या काळजावर जर घाव घालावयाचा असेल तर सत्यशोधकी कलमबहाद्दरांनीं आपल्या लेखणीला किती तीक्ष्ण धार लावावी लागते याचें ढळढळीत उदाहरण हें पुस्तक आहे. कै. बळ-वंतराव टिळक यांच्या मरणानंतर आज चार पांच वर्षांनीं या पुस्तकाचा जन्म व्हावा आणि हें पुस्तक वाचण्यास टिळक जणूं नसेत याबद्दल आम्हाला दुःख होत आहे. ते जर आज जिवंत असते तर आपल्या सर्व पापाचे प्रायश्चित घेऊन हिंदमातेचे उतराई होण्याक-रितां त्यांनीं म. जोतिरावांच्या प्रतिमेपुढें पगडीसह लोटांगण घातले असते. मृत्यूनें त्यांना दगा दिला आणि बिचाऱ्याला रावबाजी रघुनाथ, बाळजीपंत नातू, विष्णु शास्त्री चिपळूणकर यांच्या पंगतींत कायमचें बस-विले. सर्व दुर्जन दुष्टांना परमेश्वरानें क्षमा करून शांति द्यावी असें त्या दयाघन देवाजवळ अखिल सत्यशोधकातर्फे आम्ही प्रार्थना करितों.

जेधे मॅन्शन, पुणे,
ता. २५ जुलै,
१९२५.

केशवराव जेधे-

प्रकाशक,

———

क ४५० / ९२८८
०४५०

देशाचे दुष्मन.

टिळक आणि चिपळुणकर! दोन दुबळ्या दुनियेचे धुरंधर पुढारी! राष्ट्राला खडबडून जागे करणारे नव-युगीन भारताच्या नव चैतन्याचें विद्युत्प्रवाह! देशाभिमानाच्या चळवळीचे आद्यजनक! लोकनायकांचें नेते, स्वदर्शीचे प्रणेते, स्वकीयांचे चहाते आणि विद्वत्तेचे भाते! देशाभिमान टिळकांचा व लेखाभिमान चिपळुणकरांचा! अशी जोडी मागें झाली नाहीं; सध्यां नाहीं व पुढें होणार नाहीं. देशबंधु दास मेले पण त्यानें सुद्धां टिळकांच्या मरणाइतकें देशाचें नुकसान झालें नाहीं; ब्रह्मदेवानें जेव्हां सद्गुणाचें सहस्त्रभोजन घातलें, तेव्हां ही टिळक चिपळूणकर नांवाची दोन भटें इतकी तुडुंब जेवली कीं, दुसऱ्यांच्या वांट्याला जायला सद्गुण शिल्लकच राहिला नाहीं. पश्चिमेचा उद्धार करण्याकरितां आकाशांतल्या बापाचा एकच पूत धांवत आला, पण पूर्वेचा ब्रह्मांड पांडित्याचा झेंडा फडकावण्या-करितां ब्रम्हदेवाच्या मुखांतून एक पलटणच्या पलटण येथें आली आहे. या पलटणांचे कर्ममार्तंड (Commander) कै. टिळक आणि चिपळुणकर हे होत! टिळक-चिपळुणकर देवबाप्पाच्या भगत गणांनीं आपल्या आराध्य देवतेचा असा महागजर चालवलेला असतो, कीं हें 'टिळक चिपळुणकर' म्हणजे काय गौडबंगाल आहे, याचा नीट खुलासा करून टाकणें, हेंच खऱ्या देश-सेवकाचें आद्य-कर्तव्य होऊन राहिले आहे, असें वाटूं लागतें. टिळक चिपळुणकरांचा

कीर्तिदुंदुभि

एवढा आटारेटा करून जो दुमदुमला जात आहे, याच्या बुडाशीं खरोखरीच कांहीं नौबदी कारण आहे काय, याचा विचार करूं. टिळक-चिपळुणकर विद्वान् मुत्सद्दी होते म्हणून त्यांच्या नांवानें एवढा "की जय" होत आहे म्हणावे, तर रानडे--आगरकर, गोखले यांच्या खंबीर विद्वत्तेपुढें व गंभीर मुत्सद्दीपणापुढें हा टिळक-चिपळुणकरी थाट दुबळ्या कलावंतीणीनें केलेल्या नकली शृंगारासारखाच हीनकस ठरत आहे. निर्भीड, बिनतोड आणि धाडसी मत प्रतिपादण्यानें "टिळकमहाराजकी" होत आहे म्हणावे, तर राजारामशास्त्री भागवत, महात्मा फुले यांच्या पुढें ही टिळक-चिपळुणकरी निर्भीडता, महाराणीमागें लुत्रेपणानें फिरणाऱ्या दासीपक्षांहि हीनवृत्त आणि स्वार्थलोलुप ठरेल! दिलफाट स्वार्थत्यागाच्या महायज्ञानें यांच्या किर्तीचा धूर आकाशांत चढला म्हणावा, तर कै. दास, देशसेवेमुळें कोट्याधिशाचें भिक्षाधीश झाले आणि टिळक चिपळुणकरी दुकल केवळ चळवळीच्या नांवावर वाड्याचे पागे आणि भटजींचे शेटजी बनले. महामर्दुमकीनें इंग्रेज बहादुरावर खूपशर्तीनें चढाई केली म्हणून या पारशरामीयांची भलीभलाई बहारली, या म्हणण्यांत मात्र जेवढा तथ्यांश तेवढा मिथ्यांश आहे. इंग्रजाच्याविरूद्ध या परशुरामीयनांनीं रणशींग फुंकलें म्हणा, कीं

संध्येची पळी

आपटून महाध्वनि केला म्हणा, इंग्रजाविषयीं या ब्रम्ह-मुख-कुलावतंसांच्या मस्तकांत तिडीक आणि हृदयांत तिरस्कारयुक्त द्वेष मात्र होता. प्रश्न एवढाच आहे कीं ब्राम्हणाचें राज्य टोपीकर बूटवाल्यांनीं घेतलें, म्हणून ही तिडीक होती, कां खरोखरीच सर्व

७४५०

जनतेला मुक्त करण्याकरतां होती ! टिळक चिपळुणकरांच्या ढोबळ चरित्रावरून हो दुकल महान् देशभक्त होती असें हमखास वाटं लागतें आणि परप्रांतीय हिंदसेवक वरवरच्या भपक्याला फसलेहि आहेत ! पंजाब म्हटले कीं, लालालजपतराय यांची मूर्ति डोळ्यासमोर उभी राहते, बंगाल शब्द उच्चारला कीं पाल, दास घोष वगैरे अनेक अतिरथि महारथि दिसूं लागतात आणि महाराष्ट्र म्हटलें कीं टिळक-चिपळुणकर-केळकर-लवाटे-कवडे-देवधरहोटलवाले, जोशी खानावळवाले अशी बडी बडी देशाची भक्ताळ धेंडें दिसूं लागतात. महाराष्ट्राचें मुख केसरीपत्र. या मुखाला बत्तीसच काय पण छत्तीस दांत आहेत, प्रत्येक दांत चावण्याच्या सनातन सवयीनें इतका सुंद आणि सुजरा बनला आहे, कीं ब्राह्मणाशिवाय कोणी दुसरा वर डोकें काढूं लागला कीं त्याच्या नरडीला हा दांत लागलाच. टिळक-चिपळुणकरांच्या चरित्राचें निपःक्षपातीपणानें निरिक्षण करणाऱ्यास टिळक-चिपळुणकर देशभक्त नसून अत्यंत नीचकोटींतले

देशाचें दुष्मन

होते, हें सहजच पटणार आहे. पंढरपूरच्या वारीला खऱ्या संताबरोबर कांहीं भामटेहि ' ग्यानबा तुकाराम ' म्हणत जात असतात; भोळे भाबडे त्यांच्याहि चरणावर मस्तक ठेवीत असतात; तशांतलाच प्रकार टिळकांच्या बाबतींत झाला आहे. लाल, पाल व दास या महासाधुंच्या स्वातंत्र्य देवीच्या दिंडींत टिळकोपंत आपल्या लग्यावर रोख ठेवून, खऱ्या संतापेक्षांहि मोठा अविर्भाव आणून ' जयहरी ' म्हणत राहिला; लोकांनीं म्हटले वाहवा टिळक वाहवा ! पण सोंग टिकणार किती दिवस ! अखेरीला हा संत नव्हे सैतान आहे हें आपोआप सिद्ध होत गेलें. स्वातंत्र्य तर राहूंद्याच, पण लांछित स्वराज्याच्या हप्त्याचा एक तुकडा मिळतोसा पाहून हा सांगाड्या

भोर

चोर एकदम जागा झाला आणि " महाराष्ट्रीयांनों, मी तुमच्याकरितां धरपडत आहे " असें जेव्हां तेव्हां ठासून सांगणाऱ्या टिळकांनीं महाराष्ट्रीय समाजाला दुखविण्यास व लाग साधण्याचा बेत करण्यास कमी केलें नाहीं. टिळक ब्राह्मण जातीकरितां स्वराज्य मागत नाहींत, मिळालें तर सर्वांनाच मिळेल, असें प्रौढीनें भूल देणाऱ्या टिळकांचें अंतःकरण अथणी मुक्कामीं बाहेर पडलें; " शिंप्यांना कौन्सिलांत जाऊन काय मशीन चालवायची आहे? कुणबटांना काय नांगर धरायचा आहे? वाण्यांना काय तागडी धरायची आहे ? " ही टिळकांची हृदयरचना दाखविणारी ब्राह्मणीवचनें टिळक माऊलीच्या मुखांतून बाहेर पडली. ही मुक्ताफळें बाहेर पडतांच भटाभिक्षुकांनीं आतां आपल्या हातीं स्वराज्य पडणार ! या आनंदानें टाळ्या पिटून परशुरामवासी पेशवाईला आनंदाश्रु ढाळावयास लावले ! प्रत्येक भारतीयाला समान हक्क प्राप्त करून देण्याकरतां चित्त वित्त वेचणारे कोठें लालपाल व दास आणि आपल्या भटाभिक्षुकां करितांच शेंडी झाडून स्वराज्य मागूं पहाणारा कोठें राष्ट्रीय दरवडेखोर टिळक ! टिळकांच्या या अथणीच्या व्याख्यानानें उर्फ भामट्याच्या कबूली जबाबानें टिळकांचें लोकमान्यत्व तर तिरडीवर चढलेच पण ब्राह्मण म्हटला कीं कसा पहिल्या प्रतिचा हलकट आणि अव्वल दर्जाचा अधम असतो याची जाहिर प्रचिती सर्व समाजाला आली. शिंपी सोनार, माळी मराठे आदिकरून जनतेच्या खऱ्या प्रतिनिधींनीं कौन्सिलांत जावयाचें नाहीं, तर काय परान्नपुष्ट आणि खाल्ल्याघरचे वांसे मोजणाऱ्या भटाभिक्षुकांनीं कौन्सिलांत घुसायचें ! पण गंमत अशी आहे कीं टिळक इतके मनाचे कुजकट आणि कृतिचे हलकट होते, म्हणूनच त्यांचा बोलबाला चालवला आहे. टिळक–चिपळुणकरांचा बोलबाला रानडे आगरकर गोखले फुले भागवत यांच्यापेक्षां जास्त माजवला जातो, याचें इंगि-

[library stamp, partly illegible] भोर

तच मुळीं हें आहे. रानडे आगरकर काय देशभक्त नव्हते ! पण त्यांनीं ब्राह्मण्याचें स्तोम माजविण्याचा टिळकासारखा पाजीपणा केला नाहीं, म्हणून बिचारे आर्यांचा उद्धार करायला आलेल्या या चितेपासून निघालेल्या भूतांच्या अवकृपेला कारण झाले. टिळक-चिपळुणकरांची आरति जशी जनता जागीं होईल, तस तशी आपोआप कमी होऊन, टिळक चिपळूणकर या दोन चितोत्पन्न चित्पावनांची खरी ओळख पटत जाणार आहे ! टिळकांच्या बाजारबुणग्या भगतांत एकजात चितोद्भव लोकांचा एकरकमी भरणा आहे ! हेच ब्रम्हचाच्या लाळेंतून लोळत आलेले लघळलुचे टिळकांना तीन दिडक्यांचा

0 ५ 0

शेंदूर फासून

कचकावून पावणारा म्हसोबा बनवूं पहात आहेत. सर्व गुणांचें अधिष्ठान, विद्वत्तेचें स्टोअर हाऊस, वेदान्ताचा किताबखाना म्हणजे बळवंतराव टिळक ! टिळकांच्या चरित्रांच्या उद्दाम सद्दींत पेशवाई मस्तवालपणा पूर्णत्वास पोचलेला आढळतो. ज्या सनातन सोनेरी टोळीचे टिळक-चिपळुणकर पुरस्कर्ते होते त्या टोळीच्या हातांत धार्मिक सामाजिक सूत्रें होतीं आणि इतर अज्ञान होते म्हणून या बोकेसन्याश्यांचा कर्मयोग दहावीस लाखाला फळफळला. देशाची प्रगति खुंटाविण्याकरतां अपशकून करण्यास पुढें बोडके येणाऱ्या बदअवलादीच्या संस्कृतीचे टिळक चहाते होते, चिपळुणकर प्रणेते होते; म्हणूनच कांहीं काळ यांच्या नाममहिम्याचा महागजर झाला; ज्या सोनेरी टोळीचे टिळक प्रमुख होते त्या टोळीनें आजवर काय प्रताप गाजवला आहे, याचा विचार करूं; म्हणजे टिळक चिपळुणकर देशाचे कैवारी कां वैरी यांचा वाचकांना उलगडा होईल. "वर्णश्रेष्ठत्त्व शुद्धबीजत्व, ब्राह्मण्य " या सदराखालीं मानवी बुद्धीच्या वाढमस्तकावर

लंगरी खिळा ठोकणारी व शास्त्रोक्त गुलामांचा व्यापार करणारी जी ब्यूह्मन्न पंडीतांची अहंमन्य टोळी त्या टोळीचे टिळक चिपळुणकर आधारस्तंभ होते. भारतीय बहुजनसमाजाच्या मुखांतून वेदविद्या हिस्कावून अज्ञानाचा शेंदूर पाजून, स्वदेशाला निर्बुद्ध निर्जीव करणाऱ्या कसाब कंगालांचा जयजयकार करणारे टिळक चिपळुणकर होते. भरमसाट भाकडकथाना धर्मग्रंथ ठरवून निव्वळ भटाभिक्षुकांच्या पोटापाण्याची सोय लावून देणारी जी अश्लील बीभत्स पुराणें; त्या पुराणांची पक्कड बहुजनसमाजाच्या मानेला जास्त कशी करकचील हीच चिंता वाहणारे हे ब्रह्मवांत्युत्पन्न टिळक चिपळुणकर होते. व्रतांच्या खचांत हिंदु धर्माला हजारो फूट खालीं गाडून जिवंत मुडद्यांच्या शरीरावरचे लचके तोडणारे, गिधाडें पुराणपुरुष टिळक चिपळुणकराचे पूर्वज होते ! भगवान बुद्धाच्या मानवी उत्क्रांतिला हाणून पाडून, पुन्हां चार वर्णाच्या नांवाखालीं चार हजार जातीला प्रसवणारी ब्राह्मणी संस्कृतिची हडळ टिळक माऊलीची कृपासाऊली होती.

" मन जाणे पापा आणि माय जाणे

मुलाच्या बापा "

अशा विचारसरणी मांडणाऱ्या ज्या पैठणी पंडितांनीं ज्ञानेश्वरमहाराजांना हीनकूल ठरवले, त्या पगडभाई पंडितांच्या अठरापगड पुराणांचा चोथा चघळणारे टिळक-चिपळुणकर होतें, नामदेव, गोरा कुंभार, एकनाथ, सेनान्हावी, सज्जन कसाई, कबीर वगैर अनेक संत महंतांना घटांत जन्मून पटांत मरणाऱ्या ज्या चिलटाभटांनीं त्रास दिला, त्या भटकी उर्फ भिक्षुकशाहींचें टिळक पक्षपाती आणि चिपळुणकर पक्षपति होते. संत शिरोमणी तुकोबारायानें ब्राह्मण नरमादीपोटी आलेल्या देवाच्या लाडक्या कारट्याकरताच राखून ठेवलेले वेद आपल्या अंभग वाणीनें जगापुढें मांडले, म्हणून बिचाऱ्या

तुकारामाचे ग्रंथ गंगेंत तर बुडवलेच पण प्रत्यक्ष तुकारामालाहि डोहांत बुडवायला ज्या ब्रह्मलाळोत्पन्न लफंग्यांनीं कमी नसेल त्या भटा-भिक्षुकांच्या आश्रयाचे टिळक-चिपळुणकर आदिनिधान होते! केवढें ते प्रौढ प्रताप क्षात्रिय कुलावंतस शिवछत्रपति! आजन्म देहाचें रान करून ज्यानें स्वराज्याकरितां जीविताचा संकल्प सोडला त्या शिवनृप श्रेष्ठाला या कलिच्या दत्तक पुत्रांनीं किती त्रास दिला! ब्राह्मण जातीच्या शेंड्या मुंड्या यवनी समशेरीच्या पात्यावर आणि ब्राम्हण बाहिणींच्या अब्रूचें जीवीत यवनी दृष्टीच्या अंझरत्या फिरतीवर अवलंबून होते, अनाथ व नामर्द भटाच्या संरक्षणाकरतां हरहर महादेव अशी मेघगर्जना ठोकून यवनावर सिंहासारखा झडप घालणारा मर्दाचा मर्द शिवाजी भोंसला या ब्राह्मण नांवाच्या कृतघ्न सैतानांनीं शूद्र ठरविला आणि राज्याभिषेकाला नालायक म्हणून निकाल दिला! सह्याद्रीच्या कडेकपारींना दाराच्या अंगणाची पोरकट कळा आणणारा नेताजी पालकर! सिंहगडाच्या माथ्यावर पाय देऊन इंद्राचें सिंहासन बळकावण्याकरिता गेलेला तान्हाजी मालुसरा, हत्तीच्या मस्तीला मुठीनें मारणारा बलभीम जीवा महाल्या, धडापासून शीर तुटले तरी हाता-पासून पट्टा न सोडणारा, महाराष्ट्राला पावन करणारा वीरप्रभू बाजी; एकजात इमानी हृदयाच्या डोळ्यानें पोराबाळांचे मुडदे पाहूनहि स्वामिद्रोह न होणारे एकएक रणधुरंधर लेखणीचे मर्द बहाद्दर प्रभू, पहाडाची हाडे कडाकडा फोडून दडलेले स्वातंत्र्य हिसकून घेणारे हे मराठे—प्रभू जर क्षत्रीय नसते, त्यांच्या अंगांत जर क्षात्रतेजाचें शंभर नंबरी वारे संचारत नसतें तर घरांघरांतून या गोऱ्या गोमट्या टचाचलेल्या

भटणींच्या बिब्या

व्हावयाला वेळ लागला नसता. महाराष्ट्राच्या या क्षत्रिय मनगटांत जर मराठी रक्ताचें तेज सळसळत नसते, तर आज रस्तोरस्ती मिरवणाऱ्या ब्राह्मण माद्या मुसलमानी इष्के शराबांत गळ्याइतक्या नाहीं, तरी कंबरेइतक्या खास बुडून गोषाच्या पडद्याआड डांबलेल्या दिसल्या असत्या. ज्या बाईलजाद्या भटाभिक्षुकाचें ब्रह्मतेज इस्लामी चांद ताऱ्यापुढें थरथर कांपून माजघरांतल्या पलंगापर्यंत डोळे झांकीत असे. तेंच शेळपट ब्रह्मतेज--कृतघ्नपणाची कमाल करून--जेव्हां शिवबा राज्याभिषकाला स्वारींत चालले तेव्हां डोक्याला धोंतर बांधून मिरवणुकी पुढें आडवे पडलें. ' शूद्र राजा राज्याभिषेक करून घतो, म्हणू. धर्म बुडाला म्हणणाऱ्या भिक्षुकी मनाला, एकादी भटीण शूद्र पलंगावरून उठ्या ठाकीत आली तरी समजत नाहीं ! राज्याची भिक्षा मागायला अलक म्हणून येणारा गोसावडा रामदास या राज्याभिषेक प्रसंगी कोठल्या मठींत गांजा खेचीत बसला होता, याचा उलगडा भटोबा करतील काय ? जेव्हां तेव्हां शिवाजीचें गुरुपद रामदासीं झोळींत टाकणाऱ्या आजच्या भटांचा भगवा भंगड रामदास, बजाजीखानाच्या शुद्धि प्रसंगीं कोठें वेणुताईच्या महालांत

" सदा सर्वदा योग तुझा घडावा
तुझ्या कारणी देह माझा पडावा "

हा शृंगारमंत्र शिष्यीणीला शिकवीत होता काय ? सहस्रभोजनाच्या वेळीं पंगत ठोकून बसणार हे अन्नावरचे कीडे या दोन्हीं प्रसंगी कोठें तोंड काळें करून बसले होते ? बजाजीखानाचा शुद्धिविधि शिंघणापूरीं शंभूपुढें एका गुरवानें केला. तेथें डोळ्यांत घासायला सुद्धां भट गेला नाहीं. रामदास शिवाजीमहाराजांना भेटला असल्यास अगदी शेवटीं भेटला, हें ऐतिहासीक सत्य लपवणाऱ्या टिळक चिपळूणकरां-

च्या चेल्यांनीं उपरिनिर्दिष्ट दोन समारंभांत रामदास कुठल्या गिरी-कंदरांत वनभोजनाला गेला होता, हें सप्रमाण दाखवून द्यावे. ज्या ब्राम्हण संस्कृतीनें शिवनृपाला सतावले, त्याच वारुळवासी संस्कृतीचें टिळक चिपळूणकर हे आधारस्तंभ होते. कलुशाकबजी ह्या ब्राम्हण अवलादीनें तर शंभू छत्रपतिची × × × गिरी करून श्रेष्ठत्व मिळविलें आणि शेवटी निमकहरामपणाची जात दाखवली. कोंकणांतून वक्रगतीनें डोंगर चढून आल्यामुळें संवयीनें पुन्हां वक्रगतिनेच चालणाऱ्या

कों. ब्रा. ची

(कोंकणस्थ ब्राम्हणाची) आणखी एक निमकहराम टोळी घाट माथ्यावर पाठी पडशी टाकून आली. अगोदरच्या, ब्रम्हका सर्पाना हा ' कों ब्रा ' जोडीला मिळाल्यावर मग अन्यायाला, अधर्माला सीमा तरी कशी राहणार ! धनाजी म्हणताच इस्लामी वारूच्या तोंडचें पाणी पळत असे, त्या धनाजीशीं निमकहरामी करून, इतकेंच नव्हे तर ज्या गोष्टी लिहिण्यास लेखणी शरमते आणि नरमते असल्या गलिच्छ तऱ्हेनें बाळाजीनें स्वतःची शय्यासंपद धनाजीच्या घरीं गहाण टाकून पेशवाई बळकावली. कांहीं ब्राह्मण लोक बढतीसाठीं कुठल्याहि दाराने कसलेंहि साधन हातीं धरून स्वार्थ साधीत असतात, एवढें विधान ठोकायला पेशवाईचा इतिहास पुरेसा आहे. बाइल–बढतीची देवघेव करून मानवी सभ्यतेला काळीमा फासणारे ब्राम्हण हे आमचे वर्ण गुरू ! साहजिक आहे, ज्यांचा परात्पर परमेश्वर ब्रह्मदेव जर स्वतःच्या कन्येवर बलात्कार करायला भीत नाहीं; तर त्याच्या या लाडक्या लेकरांनीं स्वतःच्या मुली वशिल्याकरिता नजराणा म्हणून पाठविल्या तरि तो ब्रह्मदेवाएवढा तरी गुन्हा नाहीं. असें प्रकार पेशवाईत असंख्य झाले आहेत. असल्या अधमाधम

18 APR 1990

ब्रह्मवृंदांची तरफदारी करणारे टिळक चिपळूणकर हे आधुनिक वकील होऊन गेले.

हिंदुस्थानच्या इतिहासांत मन संतप्त करून सोडणारी आणि एकंदर मानवजातीला कलंकभूत होऊन राहिलेली पेशवाई उर्फ दोनशें वर्षांपूर्वीची टिळकशाही कारकीर्द सुरू झाली. या पेशवाईत काय अनाचार घडला नाहीं ? कसले अत्याचार झाले नाहींत ? मानवी कवटीच्या वीतभर कोठडींत जेवढी म्हणून नीचकृतीची उत्पत्ति होऊं शकेल, तेवढी होऊन गेली. परमेश्वर कधींहि निजलेला नसतो पण पेशवाईचा अंमल पाहिला की या वेळीं परमेश्वर पेंगत तरी असला पाहिजे, किंवा क्षीरसागराला भरती आल्यामुळें त्याला या दुर्जन पेशव्यांच्या संहारार्थ येतां आलें नसावे असें वाटूं लागते. इतिहास संशोधनाच्या नांवाखालीं हीच सोनेरीटोळी इतिहासाची पानें उलटीं लिहीण्याचा पुण्याला शास्त्रीय प्रयत्न करीत आहे. आपल्या वाडवडीलांचें काळेंबेरें पापपर्वत भूतकालाच्या खोल दरींत गाडणें हें इमानी वंशजाचें शतकृत्य ठरेल, यांत शंका नाहीं; पण आपल्या सैतानी पूर्वज च्या किर्ती मंदीराचा बनावट पाया भरण्याकरतां दुसऱ्याच्या महापराक्रमाला कमी दर्जाचे ठरविण्याचा प्रयत्न करणें, हे ब्राम्हणांशिवाय दुसऱ्याच्या हातून होणारच नाहीं. पेशवाईचा इतिहास बदलण्याचा या टिळक-अनुटिळकांचा मोठा भगीरथ प्रयत्न चाललेला असतो आणि त्याबरोबरच कर्तुम अकर्तुम शिवरायाचें अलौकिकत्त्व रामदासी :कफनींत गुंडाळून एकजात मराठ्यांच्या स्वाभिमानाल, धक्का लावण्यांत येत असतो. शिवछत्रपति त्यांचे वंशज, व मराठे यांना कागदोपत्रीं, हातोहातीं नामोहरम करण्याची परंपरा या पेशवाईपासून तों टिळकापर्यंत सुसंगत आहे. ज्या पेशवाईचा टिळक-चिपळुणकरांना मोठा पहाडी अभिमान होता, ती पेशवाई तरी काय होती ?

टिळक चिपळुणकरांच्या आंतेवासी आतेष्टांच्या पेशवाईचें वर्णन करणें फारसें अवघड नाहीं. कलत्र आणि जिवीत कोणत्याही पेशव्याच्या कारकीर्दीत सुरक्षित नव्हतें. आजच्या पेशव्यांच्या सुतकी टिळकानुटिळकांनीं किती जरी पेशवाईची काळीबेरी झाकण्याचा प्रयत्न केला, तरी इतिहास असा निसंग आहे, कीं तो कोणाचीहि भीड न ठेवतां, शिष्टाशिष्टतेचा पडदा न ठेवतां, पहिल्या बाजीरावाचा बाप बाळाजी कां धनाजी असा प्रश्न उपस्थित करायला भीत नाहीं. इतिहासाचें एक पान सांगतें कीं नानासाहेब पेशवा बापाचें नांव बाजीराव लावीत होता, लागलीच दुसरें पान मल्हाररावाचाहि हा पुत्र असणें शक्य आहे, असें छातीठोक सांगायला कचरत नाहीं. जो इतिहास नारायणरावाच्या खुनाबद्दल एका डोळ्यानें दुःखाश्रु ढाळतो, तोच इतिहास चुलतीवर बलात्कार करूं पाहणारा नरपशू बरा मेला म्हणून आनंदाश्रुहि ढाळायला कमी करीत नाहीं. नारायणरावाची बायको नानाफडणीसाच्या गळ्यात मिठ्या मारते तर इकडे नाना एका सोनारणीच्या पोराला सवाई माधव करतो; हें इतिहासच सांगत आहे. पेशवाईच्या भर अमदानींत नाना फडणीसानें घाशीरामी साधनावर एकहि भटीण धड ठेवली असेल काय ? ज्यानें स्वामीणीवर पापदृष्टि ठेवून शेवटास नेली, तो पुरुष जातीला कलंकभूत होऊन राहिलेला नाना फडणीस, इतर सरदारांच्या आयाबहिणी दासीबटकींपेक्षां जास्त किंमतीच्या कशा समजणार ? पुढें शेवटच्या रावबाजीनें तर काय पुणेंच डोक्यावर घेतलें, बायको घेऊन वाड्यांत गेला नाहीं म्हणून बापू गोखल्याची पाठ थोपटतांना आजच्या भटांना कढी वरपण्यासारखें अवसान भरतें, पण यावरून बापूशिवाय सर्व भटांच्या बायका वाड्यावर रात्र दोन रात्र मुक्काम करीत होत्या, हे ब्रह्ममुखानेंच सिद्ध होत नाहीं काय ? ब्राह्मण्याच्या

बीज शुद्धिचा टेंभा मिरवून प्रभू जातीला संकरज म्हणणाऱ्या राजवाड्यांनीं ह्या पेशवाई गडबडगुंड्यावरून तरी ब्राह्मण जात

व्यभिचारज

आहे, असें म्हणायला पाहिजे, पण त्यांना दुसऱ्याला नसते दोष लावतां येतात; स्वतःच्या जातींतल गडबडगुंडे कधींहि दिसणार नाहींत; ज्यांनीं राज्य कमविलें, त्यांच्यावर उलटून पडून या संशयित उत्पत्तिच्या आणि अशुद्धबीजाच्या पेशव्यांनीं छत्रपतिला कैदेंत टाकलें; त्यांनीं लिहीणें, पुसणेंसुद्धां शिकूं नये म्हणून बंदोबस्त केला. मनुच्या काळीं शूद्राला छळणारे, हे सर्व समाजाच्या मिश्र रक्तानें ब्राह्मण मादीच्या कुशींत जन्मलेल पशवे पुन्हां मनुपेक्षांहि निर्दय तऱ्हेनें ब्राह्मणेतरांना छळूं लागले. प्रभू जातीवर ग्रामण्यांचीं संकटें ओढवून अनेकांच्या गर्दनीवर सुऱ्या फिरवल्या ! पेशव्यांच्या माय बहिणी दिवसा ढवळ्या ढालगजपणा करून, त्यांचें शुद्धबीजत्व बुधवार चौकांत मांडू लागल्या आणि याबद्दल जो नांवें ठेवील त्यालाच हीन ठरवण्याचा पेशवे प्रयत्न करूं लागले. प्रभूची जात म्हणजे भयंकर निर्भीड आणि तडफदार ! त्यांच्या तोंडून पेशवाईचें बींग पेशव्यांच्या तोंडावर उच्चारलें जाणें अगदीं त्रिकाल शक्य ! असल्या निर्भीड व सत्यान्वेषि प्रभूंचा पाडाव करणें, हेंच पेशव्याचें कार्य ठरलें. त्यांचा परंपराहि अजून त्यांचे सुहर सुतके राखून आहेत. छत्रपतीचा शक बंद केला. छत्रपतींचा छळ आरंभिला हें एकनिष्ठ प्रभूंना कधींहि खपणार नाहीं, हें पेशवे जाणून होते. अडदांड मराठ्यांना नामोहरम करण्यांत पेशव्यांच्या वाटतला एक मोठा कांटा म्हणजे

बुद्धिमान् प्रभूजात

त्यामुळें प्रभू जातीवर पेशव्यांनीं जी आग पाखडली

तींतून ते प्रभू होते म्हणून निभावले; इतरांची छाती नाहीं. आज घटकेला व्यभिचारोत्पन्न भटजातीतला राजवाड्यासारखा ब्राम्हण जर अजून प्रभूंच्या नांवानें खडे फोडतो ! यावरून पूर्वीच्या त्यांच्या द्वेषाचा बोध होणें फारसे अवघड नाहीं. वेद उच्चारला, सोंवळें नेसला म्हणून सातारा जिल्ह्यांत भिलवडी मुक्कामी ब्राम्हणांनीं

सोनारांच्या जिभा कापल्या.

शिंप्यांच्या पगड्या हिसकावण्यांत आल्या. बिचाऱ्या अस्पृश्यांच्या गळ्यांत तर धरणी बाटेल म्हणून थुंकण्य करतां गाडगी अडकाविली ! वाचकहो ! डोकें शांत ठेवून असल्या पेशवाईचा पुरस्कार करणाऱ्या टिळक चिपळुणकरांची किंमत ठरवा. वेश्येच्या माडीवरून उतरलल्या भटावर, शूद्राच्या कांखेतून पावन होऊन आलेल्या भटणीवर अस्पृश्यांची सावली पडलीं म्हणून त्या अस्पृश्याला गुलटेकडीच्या मैदानात छाटून टाकणारे हे ब्रम्हराक्षस पेशवे आणि त्यांची परंपरा चालवूं पहाणारे हे सैतान टिळक चिपळूणकर ! जर पुनर्जन्म असेल तर पेशवाईत गारद झालेले हे सारे जीव आज पुन्हां जन्मून ब्राम्हणांच्या मुंड्या पिरगाळण्यास कमी करणार नाहींत, पुनर्जन्म जितका सत्य तितकाच तो न्यायहि ठरेल ! पेशवाईचा इतिहास म्हणजे ब्राम्हण समाजानें लिहिलेलें आपलें

मृत्युपत्र !

ब्राह्मणांनीं 'ब्राह्मण' म्हणून जगावें कीं अखिल हिंदूत मिसळून 'ब्राह्मण्या'च्या दृष्टीनें मरावें, याचा सडतोड निकाल सागणारे जज्जमेंट ! मनुष्याच्या खुनशी प्रवृत्तिचा उन्मत्त अतिरेक, जुलमी वृत्तीचा मस्त अभिनिवेश, धर्म सत्तेचा व राजसत्तेचा मिलाफ होतांच होणारे सैतानी खेळ पेशवाईचा इतिहास उर फोडून सांगत आहे, जीव

दाखल नं ......

तोडून गर्जत आहे. जोपर्यंत जगांत पेशवाईचे पक्षपाती टिळकानु-टिळक गटारानें वळवळणाऱ्या गांडुळासारखे चळवळत आहेत, तोंपर्यंत अस्पृश्यांच्या स्वातंत्र्याचा प्रश्न खडतर होऊन राहणारच ! कै. दास म्हणत मी माझ्या स्वराज्यांत " ब्राह्मणांच्या मुली महार घेडास द्यावयास लावीन " पण हे ब्राह्मण आहेत, म्हणजे 'ब्राह्मण्य' आहे तोंपर्यंत स्वराज्य मिळत नाहीं आणि मिळालें तरी टिकत नाहीं. ब्राह्मण नाहींसे झाल्यावरच स्वराज्य मिळणार तर मग त्यांच्या मुलीकरतां कोणता जांवई शोधावा, याची पंचाईत पडणारच नाहीं. 'ब्राह्मण्य' ही चीज अशी आहे कीं ती भेदाशिवाय जगत नाहीं आणि गुलामगिरीशिवाय जन्मत नाहीं. पेशवाईनंतर ब्राह्मण्याची निराळी आवृत्ति निघाली. सत्तेचा रेच उतरल्यामुळें पर्वतीच्या रमण्यांत भटाभिक्षुकांना ओरगाळयानें दक्षिणा वांटून लठ्ठभारती पोळ पोसता येईनात, तेव्हां या फुकटखाऊ पोळांचे संरक्षण कसें व्हावें; ही भटाभिक्षुकांना काळजी पडली. स्वतःचें राज्य गेलें आणि छत्रपतींचें संस्थान टिकलें हें ब्राह्मणांना पहावेना ! परशुरामभाऊची करवीरकर छत्रपतींनें नरम केलेली हड्डी भटोबांच्या मनांत सलत होती, खुपत होती. करवीरकर छत्रपती पहिल्यापासून भटजीच्या कान्याला बळी पडले नाहींत. सातारकर छत्रपती प्रतापसिंह यांनींहि ब्राह्मण्याच्या दास्यांतून ब्राह्मणेतरांना मुक्त करण्याची योग्य चळवळ सुरू केली. पेशवाई अवशेष उर्फ आतांच्या टिळकपंथाचे पितामह कै. लोकमान्य

बाळाजीपंत नातू

या जातीच्या अस्सल सैतानानें प्रताप सिंहावर संकट आणवून त्यांना पदच्यूत करविलें. या वेळचा इतिहास अंगावर शहारे आणणारा आहे, मस्तक फिरवून सोडणारा आहे. ब्राम्हणेतरांची मुक्तता करणारा पहिला छत्रपती ब्राह्मणांनीं कसा चोहोंकडून छळला ! हा

इतिहास वाचीत असतां, ज्याचें चित्त बेभान होणार नाहीं तो मनुष्यच नाहीं. केळकर–लेले–नातू–सांगलीकर पटवर्धन वगैरे भटाधिपतींनीं गोऱ्या साहेबांच्या तंबू पुढें दोन दोनशे भटें उभीं करावीत आणि हा साताऱचा छत्रपती आमचा धर्म बुडवतो असा शंख करावयास लावावे. प्रताप सिंहाकरतां सर्वस्वाचा त्याग करणारा नेकजात कायस्थ बच्च्या रंगो बापूजी गुप्ते याची कोणीकडे स्वामीनिष्ठा ! आणि नीच जात भटबच्चा नातूचा कोणीकडे स्वामीद्रोह ! ब्राह्मण ब्राह्मणेतरांच्या मनोरचनेतला हा भेद अवश्य लक्षांत ठेवावा; ज्या 'ब्राह्मण्या' च्या मगर मिठीच्या घट्ट गळपट्टीकरतां टिळक चिपळुणकरांनीं जन्मभर मनगट मुखाचा संयोग केला; त्या ब्राह्मण्याच्या नासक्या आढीतून नातूसारखे इतके सडलेले आंबे निघालेत आणि त्यामुळें बहुतेक इतके डागाळलेत कीं, ही आढीच्या आढीच बाहेर टाकून दिल्याशिवाय हिंदु समाजाचें मानसिक आरोग्य नीट राहणार नाहीं. हें इतिहास सिद्ध करीत आहे. या नातूच्या नंतर ब्राह्मणेतरांचा वैरी आणि बाम्हणांचा कैवारी विष्णुभटु चिपळूणकर निघाला. बाळभट नातूच्या वेळीं प्रतिस्पर्धी प्रतापसिंह होते, या विष्णुभटाच्या छाताडावर नाचायला सत्यशोधक समाजाचे आद्य प्रवर्तक

महात्मा जोतिराव फुले

होते. भगवान बुद्ध, महावीर ज्ञानेश्वर, तुकाराम वगैरे संत महंतांनीं ब्राह्मणावर हल्ले फेर हल्ले चढविले पण ते त्यांच्यानंतर सर्व निष्फळ ठरले. म. जोतिरावांनीं हिंदुसमाजाला झालेल्या रोगाचें बिनचूक निदान केलें; रोग बरे तर करावयाचेच पण रोगाचें कारण जें ब्राह्मण्य तेंच नाहींसे केलें म्हणजे पुन्हां भिती राहणार नाहीं आणि अत्यंत धैर्यानें जिवावर उदार होऊन हिंदुचा उद्धार करण्याकरितां जोतिरा-

यानीं २४ सप्टेंबर १८७३ सालीं सत्यसमाजाची पुण्यांत स्थापना केली. पुण्यासारख्या ब्राह्मण्याच्या माथ्यावर मारलेली ही जोतिरावांची सत्य-सत्यसमाजी मेख मस्तक भेदून आरपार काळजापर्यंत गेली आणि अशी पक्की रुतली कीं ब्राह्मण्याच्या घटका मोजीत, नाकींसूत धरण्या-खेरीज त्याच्या भगतांना आतां दुसरा उपाय राहिला नाहीं. पळी पळी दूध घालून मरत्या ब्राह्मण्याला हुषारी आणण्याचा प्रयत्न होत आहे. पण ही सत्यसमाजी मेख आतां या ब्राह्मण्याला ओंकारे-श्वरावर पोंचविल्याशिवाय सोडीत नाहीं, त्याला ब्राह्मणतरी काय कर-णार? उलट्या दारांत उलटा दांडा ठोकून सुलटा सरळ मार्ग कर-णारा वक्र मुत्सद्दी, धैर्यशाली पुढारी ब्राह्मणेतरांना लाभला पण यानें ब्राह्मणशाही पित्त सर्वांग खवळले, आणि एखाद्या दारुड्यासारखे तोंडीयेईल ते गालिप्रदान जोतीरावावर करते झाले.

जोतिरावावर पहिला मोठा गहजब करणारा विष्णु चिपळूणकर! या भटमान्य दुरात्म्यानें लेखणीला दोन जिभाची नागीण बनवून जेवढें विष ओकतां येईल तेवढें ओकलें. स्वामी दयानंदसरस्वती यांच्या पुढें या टिळक–चिपळुणकर गाढवांच्या पोरांनीं आपल्या बापाची म्हणजे गाढवाची मिरवणूक काढून स्वतःच्या उत्पत्तीची खूण पटविली. पेशवाई असती तर जोतीरावांना हत्तीच्या पायी बांधलें असतें, कडेलोट केला असता पण ज्या इंग्रजामुळें चिपळुण-कराला हें शासन करितां येईना त्याच इंग्रजावर या भटबहाद्दरानें खार खावयास सुरवात केली. इंग्रजी राज्य जोतीरावांचे

डोळे बाहे काढण्यास

तयार नाहीं. यामुळें चिपळुणकरादि भटा भिक्षुकांना कलियुगाचा मोठा दरारा बसला आणि कलियुग उलथून सत्ययुग आणावयाचे असेल तर पहिले इंग्रज हाकालले पाहिजेत, असा चिपळुणकरांनीं

लेखणीचा चंग बांधला. ' शूद्र ' वर डोकें करून ब्राह्मणांची बरोबरी करूं लागतात हा केवढा अधर्म ! विष्णुभट चिपळुणकरानें जोतिरावावर आपल्या निबंधमालेंत जे शिंतोडे उडविलेत, जे वाक्प्रहार केलेत त्यावरून या मगरूर कुत्र्याला गोळी घालून कोणी मारलें असते तर तो देवाघरी अन्याय ठरला नसता. ह्या मस्तवाल कुत्र्याचे शिष्य बाळंभट टिळक ! सत्तेचा यांना शोष पडला होता. तो सयाजीराव गायकवाड, त्यानें भटांची खिचडी बंद करून यांची पेशवाई परंपरा उर्फ ऐतखाऊ झब्बूशाही मोडली म्हणून टिळकांची पगडी रागानें हातभर वर चढली. सत्ता असती तर सयाजीरावाला या पेशव्याच्या मानसपुत्रानें केश धरून खाली खेचला असतां; संमति बिल, पुण्याची सामाजिक परिषद या वेळीं या ' बाम्णाना ' आपल्या हातांत सत्ता नाहीं म्हणून आपली फजिती होते, हें कळून चुकले. करवीरकर छत्रपतीला टिळकांच्या पूर्वज पेशव्यांनीं शूद्र ठरविले असतां, हा शाहूछत्रपति क्षत्रिय म्हणवून घेऊं लागला, " अरे कुणबटा ! यदोक्त म्हणतो काय " अशी निर्लज्ज टवाळी करायला टिळकानुटिळकांना शरम वाटली नाहीं. हातांत सत्ता नसल्यामुळें ब्राम्हण्याचा

" राम बोलो "

होत आहे, याची खूणगांठ टिळकांनीं मनांत बांधून, सत्ता काबीज करण्याकरितां कंबर कसून प्रयत्न चालविले. केसरी ऑफीस सर्व ब्राम्हणांनीं, त्यांतून चित्पावनांनीं गजबजून सोडले. कोणतीहि टिळकांची संस्था घ्या, तिथें शेणांतल्या किड्याप्रमाणें चित्पावन बुचबुचलेले दिसावयाचेच. ' अहोरूपम् ' ' अहो ध्वनिः ' या न्यायानें टिळकानें नर्सोपंताला म्हणावयाचें " वाहवा नर्सोपंत !

८२५०

आपलें नाक अजून शाबूद आहे असें तुम्ही दाखवितां ” नर्सोपंतानें उलट टिळकांची पाठ थोपटायची व म्हणावयाचें “वाहवा! बळवंतराव, आपल्या शेपटीला इतक्या पापानेंसुद्धां अजून किडे पडले नाहींत” अशी एकमेकांची स्तुति करणारी एक टोळीच जमा झाली;महाराष्ट्राचे लाखो रुपये लुटून हमालाचे न्याहाल बनले.ब्राम्हण्य जगवण्याकरिता सत्ता मिळवूं पाहणारे टिळक आपल्याला विसरणार नाहींत, म्हणून प्रथम बरचेंस भाळे ब्राह्मणेतर त्यांच्यापाठीं लागले होते. पण “ इथे माझा तास्त्रा, हें माझ्या आण्णाला; हें माझ्या बापूचेच, ह्याला भाऊशिवाय कोणी हात लावूं नये ” इतकी नीच व स्वार्थी बुद्धि जेव्हां टिळकांची दिसली, तेव्हा ब्राम्हणेतरच काय पण त्यांचे शिष्य म्हणवणारे

श्री. अ. ब. कोल्हटकर.

हे ब्राम्हण गृहस्थ सुद्धां बिघडून टिळकांच्या हशांत उतरलेल्या जनतेच्या पैशाचा हिशेब जाहीर रितीनें प्रसिद्ध करूं लागले. आपल्या स्वार्थाच्या विरूद्ध जाणाऱ्याशीं ब्राम्हण जात कशी वागते, हें कोल्हटकरांच्या छळावरून दिसत आहे. विरुद्ध ब्राम्हण गेला तरी जो नीचशिरोमणी टिळक आपल्या शिष्यांहातीं त्याला छळतो, तो ब्राम्हणेतराला किती त्रास देत असेल ! ज्यांना आपल्या आया बहीणीच्या डोक्यांवर न्हाव्याचा विळ्यासारखा वस्तारा रुपाहीं फिरताना पाझर फुटत नाहीं, त्यांना तुमच्या गर्दनावरून सुरा फिरवतांना दया कशी येणार ? ब्राम्हणांची चैन बंद पडून ब्राम्हणेतरांना त्यांना छळतां येईना, ह्मणून इंग्रजावर त्यांचा डोळा. इंग्रज सोडून मराठयानें राज्य असते आणि त्यांनीं ब्राम्हण्याचा यज्ञ आरंभिला असतां तरी भटांनीं राजद्रोह केला असतां, हें शिवछत्रपतिपासून कालच्या शाहुछत्रपतिपर्यंत सप्रमाण सिद्ध होत आहे; यांना फक्त ब्राम्हणांची

सत्ता पाहिजे होती, स्वकीयांची सत्ता पाहिजे म्हणावें तर शाहू-छत्रपति, सयाजीराव हे काय परकीय राज्यकर्ते होते ? पण ते ब्राह्मण्याचें गळूं कापूं लागल्यामुळें या टिळक महाटिळकांचें माथें भणाणलें आणि आपण बाळाजीपंत नातूनें अस्सल सुतकी कसें आहोंत, हें जाहीर रीतीनें दाखवून दिले. चुकून ब्राम्हणीजहागीरीवर वांकडी नजर न करणारे टिळकानुटिळक, ब्राम्हणेत्तर संस्थानिकांचा कोठें वांकडा पाऊल पडतो आणि कोठें आपण आपला पेशवाई सूड उगवतो, याकरतां टपलेले असत. देश म्हणजे ब्राम्हण, देशसेवा म्हणजे भटांच्या चरणांवर

“ घालीन लोटांगण
वंदीन चरण ! ”

देशोद्धार म्हणजे निरनिराळें फंड काढून भटमाउलीच्या मुखांत चारा पेंड, सरकी कोंबणें! देशाचें शिक्षण म्हणजे चार भटांची कारटी एके ठिकाणीं करून त्यांना घटापटाच्या खटापटी करावयास लावणें हें राष्ट्रीय शिक्षण! दुसरें कसलेंहि शिक्षण असो, नोकरी असो, वर्तमानपत्र असो नाहींतर पुस्तकें असोत प्रत्येक ठिकाणी भट घुसाडणें ही टिळकांच्या चरित्रांतील सूत्रबद्ध आचारपद्धति वाचकांनीं लक्षांत घ्यावी. विलायतेला जाऊन आला म्हणून प्रायश्चित्तादाखल

शेणाचा गोळा

घशांखालीं सोडणारा टिळक ! किंजवडेकर खाटकानें बोकड मारून यज्ञ केला, म्हणून महावस्त्र अर्पण करणारा तात्या-अनुटिळक, करवीरकर छत्रपति ब्राह्मणेतरांचा पुरस्कार करूं लागतांच हा “ स्वराज्य द्रोही छत्रपति ” आहे असें म्हणूं लागला, यांत कांहीं एक नवल नाहीं; उलट असल्या कडु अवलादीनें असें म्हटलें नसतें तरच आश्चर्य ! टिळक चिपळूणकरांनीं जो देशद्रोही पंथ निर्माण केला,

त्या पंथानें महात्मा जोतीरावांचें सर्व कार्य नामशेष करण्याचा कसून प्रयत्न केला. सत्यशोधक म्हटला कीं त्याला हरउपायानें नेस्तनाबूद करणें, हें या ब्रह्ममुखोत्पन्न जंतांचें जीवितसाफल्य होऊन बसलें होतें. एखाद्या कोंकणांतल्या कुठल्याशा भटाला ' देवाज्ञा ' झाली तर लागलीच 'ते सार्वजनिक कार्यांत (?) भाग घेत असत. ते केसरीचे एकनिष्ठ वाचक होते ' असें लिहावयाला केसरी चुकून विसरत नाहीं. पण ब्राह्मणेतरांचा कसलाहि अथिरथी कांहींहि करूं लागला, किंवा कैलासवासी झाला तरी भिंतीवरला ढेंकूण मेल्यापेक्षां केसरीला जास्त विचार करवत नाहीं. कै. जोतिरावांची पहाडी धडाडी व अभिनंदनीय चळवळीची आघाडी ब्राह्मणी नजरेला दिसत तर नाहींच पण दिसली तर खपतहि नाहीं. १८२७ सालीं जोतिरावांचा जन्म झाला. जोतिरावांच्या जन्मदिवशींच

चिरंजीव परशुरामाला

शेवटचा घरडा लागला असेल ! हातापायाला तणावे देऊन परशुरामानें भीतीनें डोळे वासले असतील ! एकवीस वेळां क्षत्रीयांचा निःपात करणारा परशुराम, १८ व्या शतकांत क्षत्रियांना कुटिल-राजनीतीनें छळूं पहाणारे परशुरामीयन यांचा चिपळूणकरांनीं आपल्या निबंधमालेंत मोठा गौरवपूर्ण निर्देश करून जोतिरावांना हिणविलें आहे. पण एकाच हयातींत ब्राह्मण्याच्या शंभर हयाती जोतिरावांनीं मातीमोल केल्या. चिपळूणकरांच्या पोराबाळांच्या उरावर जोतिरावांचे सच्चे शिष्य ब्राह्मण्यांचें थडगें बांधतील, हा भविष्यकाळांतला उघडा आराखडा पुराणांची चिपाडें चघळणाऱ्या चिपळूणकराला आकलन करतां आला नाहीं. चिपळूणकरांना चार भट-भिक्षुकें मोठा विद्वान समजतात; धोरणी समजतात. पण ज्या विष्णु-भटाला दयानंद सरस्वती व म. फुले यांच्या भविष्याला गवसणी

घालणाऱ्या चळवळीचें ज्ञान झालें नाहीं, तो धोरणी विद्वान् कीं ब्राह्मण्याच्या उकीरड्यावर पोथ्यापुराणांचा कचरा फुंकणारा लंब ** ! विष्णुभटानें आपल्या निबंधमालेंत ब्राह्मण व शूद्र हे दोनच वर्ण राहिलेत असे जोतिरावांची टर उडवतांना ठणकावून दिले आहे. असल्या हीन हृदयाच्या विष्णुभटाचा, मोठा महात्मा म्हणून पुतळा उभारलेला पाहून ज्या क्षत्रीयाची टाळू तडकून जात नाहीं तो क्षत्रीयच नव्हे ! असल्या देशबुडव्या व वीरवृत्तीच्यानामर्दशत्रुला मान देणें, हा क्षत्रियांचा अधःपात ठरेल ! राष्ट्राच्या क्षात्रवृत्तीला तेजोहिन करणाऱ्या असल्या अवसान घातली भटुड्यांना शक्य त्या रीतीनें तेजोहीन करून टाकले पाहिजे. कायदा संभाळून जेवढी शस्त्रास्त्रें यांच्यावर फेंकतां येतील, तेवढीं फेंकून यांचा चक्काचूर उडवल्याशिवाय राष्ट्राला तरणोपाय नाहीं. अविच्छीन्न शत्रूपेक्षां हे प्रच्छन्न घरभेदेपण प्रथम नाहींसें केलें पाहिजे. इंग्रजी संरक्षणाची मायापाखर या विष्णुभटावर आणि गाढ अज्ञानाची झांपड अस्सल क्षत्रियावर होती, म्हणून हा विष्णुभट बचावला. आजच्या क्षत्रियांच्या उदयकालांत असा एखादा तरी बरळूद्या, त्याच्या पिढ्यानपिढ्या क्षत्रियांचें अस्तीत्व पाठीवर उठलेलें दिसल ! सध्यां क्षत्रीय जागे झालेत आणि हिंदु-मुसलमानांत विक्षेप येत चालला आहे, म्हणून भटांनीं क्षत्रीयांचें अस्तित्त्व मान्य करून, आपल्या गोऱ्या गौरायांच्या संरक्षणाकरितां, हें सनातन कुत्र्याचें शेंपूट भीतीच्या नळींत घातले आहे. एवढी भीतीची नळी निघू द्या; पुन्हां हें शेंपूट वांकडें होऊन, या जगावरले क्षत्रीय ब्राह्मणवाणींत तरी नाहींसें होणारच ! क्षत्रियांनीं या पुराणाचा चोथा चघळणाऱ्या भटांच्या संमतीवर आपलें क्षत्रीयत्त्व ठरवूं नये. ज्यांचें मनगट अजूनहि पाश्चात्य रणभूमीवर

जर्मनीला टोले

चढवतांना क्षात्रतेज दाखवूं शकते. त्या वीरमर्द मराठ्यांनीं ब्राह्मणांच्या वटवटीनें निस्तेज न होतां, आपल्या वाडवडिलांचें नांव राखलें पाहिजे. आणि पुन्हां इतिहासाची पेशवाई आवृत्ति निघूं नये, म्हणून हें ब्राह्मण्याचें भूत सात पाताळ गाडलें पाहिजे. या क्षात्रवृत्ति विध्वंसक तृतियपंथी मनोरचनेचें उर्फ टिळक चिपळुणकराचे पुतळे कसले उभारतां ! यांचें कागदाचे पुतळे करून जाहीर रीतीनें जाळण्याचे सण काढा ! क्षत्रियाची मुंज करतांना, त्यांच्या कमरेला हिंदवीचा उद्धार करणारी समशेर लटकावतांना, परशुराम, चिपळुणकर, टिळक यांच्या मूर्ती करून आठ वर्षांच्या क्षत्रिय छाव्याकडून लाथेखालीं तुडवा आणि मग शिव छत्रपतींची शपथ घ्यावयास लावा, असले क्षात्रविधी काढा. गुलामगिरीची ओंठाळी ज्या हिसक्यानें तुटेल असा हडसून हिसका मारलात तर भारतमातेचा उजळमाथा व्हावयाला वेळ नको. महाराष्ट्राच्या मानगुटीवर महाराष्ट्राचें रक्त आणि अवसान यांचा फराळ करणारें हें ब्राह्मण्याचें भूत मानेवरच राहिलें, तर मग अस्पृश्य तर राहूंद्याच, पण मराठ्यांनासुद्धा कांहीं करतां येणार नाहीं. येवढ्याकरितां शिवछत्रपतिनीं जसें ब्राह्मणाच्या इच्छेला लाथेखालीं तुडवीत राज्याभिषेक करून घतला, त्यांचेंच अनुकरण करून, क्षत्रीयांना शूद्र ठरवणाऱ्या या टिळक-चिपळुणकराच्या बेइमान जातभाईच्या अडथळ्याला टांचेखालीं रगडींत हिंदुस्तानच्या उद्धाराकरितां नेटानें चला. सर्व हिंदू एक होत नाहींत, म्हणून हिंदुस्तानचें स्वातंत्र्य अडलें आहे, आणि हें ब्राह्मण्य नडतें म्हणून हिंदू तेवढा एकजीव होत नाहीं. आतां मराठ्यांनीं या बाबतींत मागें राहून भागणार नाहीं. ज्यांच्या पूर्वजांनीं पाचोळ्याचें परमेश्वर बनवून सबंध देश हलवून सोडला, त्यांनीं अस्पृश्य वगैरे

बांधवाना मोठ मोठे कार्यकर्ते बनवून पुन्हां पराक्रम गाजविण्याची वेळ आली आहे. टिळकानुटिळक तुमच्या उन्नतीच्या वाटेवर अपशकून करण्याकरता बोडके उभे राहतील; आपल्या बोडक्या विधवा आडव्या लावतील, पण त्यांच्या या राष्ट्रघातकी प्रयत्नाकडे बिलकूल लक्ष देऊं नका. ब्राह्मण लोक ब्रह्मदेवाच्या ओकारीपासून झालेले असोत कीं‍वा

जुलाबापासून

18 JAN 1994

झालेले असोत, त्यांची जन्मतांच अशी वांकडी शेपटी असते, कीं ती तापवलेल्या लाल नळकंडीत घातल्यावांचून करचळणार नाहीं. एकादे आठ वर्षाचे भटाचें कारटें साठ वर्षाच्या ब्राह्मणेतराला ' ये गेण्या पाटील ' असले उर्मट शब्द वापरायला कचरत नाहीं. देवाच्या गाभाऱ्यांत एकादी डोकें तासलेली–जिच्या डोक्यावर रुपया छणदिशीं वाजवून घ्यावा असली–बोडकी पुजाऱ्याशीं व्यभिचार करून देवाला शिवली तरी भटांचा देव ' विटाळत ' नाहीं, पण गांधीसारखा ब्राह्मणेतर शिवला तरी यांचा देव बाटतो. केवढा हा मनुष्य जातीचा अपमान! ह्या अघोरपातकाची झाडेझडती ब्राह्मण कशी देणार! ब्राह्मणावर सावली पडली म्हणून मुंडी उडवणारी पेशवाई जाऊं द्या पण आज विसाव्या शतकांत ब्राह्मणाच्या प्रेतालासुद्धां तुम्हीं शिवलात तर अधर्म होतो; हा ओंकारेश्वरी अन्याय उघड्या माथ्यानें भर पुण्यांत मिरवतो आहे. ज्या नराधमांचीं प्रेतें पालख्या मानेनें न्यावी लागतील, असलीं मात्रागमनी भटें जन्मतःच श्रेष्ठ आणि ज्यांच्या मरणानें दुनया दुःखानें कढकढेल ते ब्राम्हणेतर जन्मतःच नीच! हें आमची अठरा पगड शास्त्रें सांगतात आणि आम्हीं ऐकतो! ब्राम्हणेतरांनो! कुत्रें गल्लोगल्ली पोटभरून संतती उत्पन्न करूं शकते, ब्राम्हणांनीं तुम्हाला कुत्र्यापेक्षा श्रेष्ठ मानले आहे

मीर

असें एकादें पुराण तरी दाखवाल काय ? गाढ अज्ञान हें ब्राम्हणेतराचे साज शृंगार ! धूर्तलबाडी ही ब्राम्हण्याची शिंगें ! या शिंगानें धरणीचें पाट फाडीत शेषाच्या मस्तकापर्यंत ब्राम्हणानें पोंचवले आहे. मराठ्यानों ! माळ्यानों, सोनारानों, शिंप्यानों, कान फाडून पुराणें काय सांगतात ते ऐका ! मत्स्यपुराण ७० व्या अध्यायांत पुण्यवती स्त्रियांच्या सदाचरणाचा धर्म ऐकण्याविषयीं उत्सुक असलेल्या ब्रम्हदेवाला शिवानें जो पुण्यवती स्त्रियांचा धर्म सांगितला, त्यांत 'अनंगदान' व्रत आहे. भडकून न जातां हा हिंदुधर्माच्या नांवावरला पाजीपणा वाचा ! क्षत्रीयाच्या करारी हृदया ! तूं ज्यांचें संरक्षण केलेस त्या हरामखोर लोकांचें धर्मरहस्य पहा ! तुझ्या कुटुंबाकडे वांकडा डोळा करणाऱ्याच्या डोळ्यासकट जीवगोळ्याचा खुळखुळा करून पोरांना खेळण्यास देणाऱ्या मर्दमराठ्या ! तुझ्या धर्मगुरूंची ही पापीदृष्टि वाचतांना भडकून बेभान होऊं नकोस ! पुराणकर्ते जेहत्ते म्हणतात, "ज्या रविवारी हस्त, पुष्य अथवा पुनर्वसु यांतलें नक्षत्र येईल त्या दिवशीं स्त्रीनें उत्तम प्रकारें स्नान करून मदनाच्या नामांनीं विष्णुची सर्वांग पूजा करावी नंतर या व्रतांत (?) विद्वान ब्राह्मणांना बोलावून त्यांची पूजा करून एक शेर साळीचें तांदूळ घृतपात्रासह द्याव व यथेष्ठ भोजन घातल्यावर तो साक्षात कामदेव मानून आपला देह त्याला अर्पण करावा याप्रमाणें तेरा महिने करावे, नंतर गादी, गिरद्या मच्छरदाणी वगैरे उपसाहित्यांनीं युक्त शय्या त्या ब्राह्मणाला द्यावी, अलंकार द्यावे मग लक्ष्मीसहित कामदेव नामक विष्णूची गुळाच्या कुंभावर स्थापिलेली प्रतिमा ब्राह्मणाला द्यावी, एक दुभती गाय द्यावी, नंतर त्याला मद-

७८ ४५०
१८८०

क्षिणाकरून निरोप द्यावा. हें व्रत (?) घेतल्यापासून जो ब्राह्मण रतिसुखासाठीं रविवारी घरीं येईल त्याला सर्व-भावें करून मानावें "

हा मत्स्य पुराणाचा ७० वा अध्याय ! आमच्या कन्यागमनी ब्रम्ह्या-च्या मुखांतून पडलेल्या धर्मगुरूंची ही धार्मिक शिकवण ! बोला ! कोणता ब्राम्हणेतर या पुराणापुढें मान लववून आपली बायको दर रविवारी भटाच्या पलंगावर चढवायला तयार आहे ? ही पुराणें जाळा-यला जो ब्राम्हणेतर तयार होत नाहीं, तो अज्ञान तरी असला पाहिजे किंवा असा मत्स्य पुराणोक्त, बायको देऊन स्वर्ग जिंकणारा तरी असला पाहिजे ! या पुराणाचें पक्षपाती टिळक-चिपळूणकर ! या पुराणांचा जोतिरावांनी द्वेष केला म्हणून भटांनीं त्यांना छळले ! वेश्यांनाहि हाच धर्म सांगून भटांची सोय लावून ठेवली आहे. गोव्याकडे तर धर्माच्या नांवाखाली शेसाविधी करून जातच्या जात वेश्या बनवली आहे. नंबुद्री भटाची कारटी लग्न न करतां मोपला पत्करते आणि लोठ्या ब्राम्हणेतरांच्या घरांत दर रविवारीं घुसत असतो. ही सध्याची स्थिती ! वाचकहो या अध्यायाचा विचार करा ! असल्या पुराणांची बाजू उचलणाऱ्या भटाची मायबहीण शूद्रानें ' अनंगदान ' देऊन पावन केली, तर तें क्षम्यच नव्हे काय ? उठ, मर्दा ! तुझ्या अब्रूवर या भटुर्ड्यांनीं पापदृष्टी ठेवली, सदाचाराच्या नांवाखाली, धर्माच्या नांवाखालीं पूर्व-जांच्यां मायमाता भ्रष्ट केल्या; त्या दुष्मन भटुर्ड्यांच्या धर्मग्रंथांना, पोथ्यापुराणांना तूं लाथे खालीं तुडवून जाळणार नाहींस तर तुझे पूर्वज दुःखानें हंबरडा फोडतील ! आजच्या नामर्द भटाची, हा असला धर्म आचरा म्हणून सांगायची माय व्याली नाहीं, पण आज-चेच भट श्रुती-स्मृतीच्या खालोखाल या पुराणांना नेऊन बसवतात.

७ ४५०

त्याला टिळक-चिपळुणकर कृतीनें दुजोरा देतात, याबद्दल तूं काय करणार आहेस ? आंधळ्या हिंदुमर्दा तुझ्या धर्माकरितां, धर्माच्या संरक्षणाकरितां हातावर शीर घे ! आणि पहिल्या झटक्याला हीं पुराणें ब्रम्हांडाएवढी हाळी पेटवून त्यांत त्यांना ढकलून भस्म करून टाक ! बायका ब्राम्हणांना देणें हा धर्म ? शिवशिव ! हे नागवे धर्म-ग्रंथ डोळ्यांपुढें असतां ब्राम्हणांशीं सलोखा कसला करतां ? यापेक्षां सर्पाशीं मिठी मारा, तो तुमचा प्राण घेईल पण असली पुराणोक्त पत्निविषयक अब्रू घेणार नाहीं. प्राणापेक्षां अब्रू प्यार आहे. बीभत्स पुराणें आणखी याहिपलिकडे वाहवलीं आहेत. राजा बाहेरून आला असतां, राणीच्या पलंगावरला भट वरूनच राणी अनंगदानव्रतानें पतिव्रता झाली म्हणून सांगत आहे. ब्राह्मणानों ! ब्राह्मणेतर चिडतात ते उगीच चिडत नाहींत. तुमची पुराणें तुमच्या हातून तुम्हीं जाळलीं नाहींत तरी सर्व ब्राम्हणी-भटणीवर अनंगदा-नाचा सूड उगवला जाणार नाहीं, या भयाण भविष्याची खात्री कोणी द्यावी ! बाइलेच्या बाबतीत जनावराला सुद्धां चीड असते, मग हिंदुजनता तर माणसाची आहे. ती जसजशी जागी होणार तसतशी ह्या पुराणोक्त जखमा जास्त ठणकून संबंध देशांत भयंकर क्रान्ती होत जाणार ! ह्या क्रान्तिचा आग्यावेताळ चिथावून जाऊं नये अशी इंग्रज सरकारची इच्छा असेल तर सरकारनें चट सारी पुराणें

कायद्यानें जप्त

करावींत, त्याची एकही प्रत जवळ पाळील त्याला कडक शिक्षा ठणकवावी. अशा तऱ्हेनें कडक बंदोबस्त केला तरच पुढच्या सुशिक्षीत जागृत ब्राह्मणेतर जगांत ब्राह्मण जातीला समाधानानें वागतां येईल. ब्राह्मण लोकांनीं स्वतः करतां हा खणून ठेवलेला

पुराणोक्त खड्डा

पुराणांच्या राखेनें बुजवून टाकावा ! धर्मग्रंथांच्या या जुलमी अरेरावीनें महात्मा जोतीरावाचें चित्त खवळून जाणें अगदीं सहज होतें. जोतिरावांनीं व्याख्यानें पुस्तकें, पत्रें वगैरे अनेक साधनांच्या द्वारें चळवळ उडवून दिली; त्यामुळें भिक्षुकशाहीचा पोटशूळ मुसळासारखा उठला. जोतिरावांच्या हाडीमासीं ही दुष्ट ब्राह्मण्याची जाणीव बाळकडु म्हणूनच आली होती. सातारा जिल्ह्यांत कटगुण गांवीं जोतिरावांच्या पणजाला तिथल्या ब्राह्मण कुलकर्ण्यानें सळोकींपळो होईपर्यंत त्रास दिला. ज्या वंशांत जोतिरावांसारखा कुलदीपक जन्मणार तें घराणेंहि असले बहाद्दर असणारच. भर पेशवाईच्या मगरमस्तींत जोतिरावांच्या पणजानें

ब्राह्मण कुळकर्णी छाटला

आणि कटगुण गांव सोडून पुणें जिल्ह्यांत खानवडी मुक्कामीं ठिया दिला. पणतुचें गुलामगिरीला तोंड देण्याचें धैर्य जोतिबांच्या पणजांतहि स्पष्ट दिसत होतें. जोतिरावांची कार्यभूमी पुणें शहर व्हावी व त्यांच्या हातून यावच्चंद्रादिवाकरौ खळबळ उडवून सोडणारा, मानवी अपक्रांतिला धक्का बसावा, ज्या आखाडयांत एक एक माजुरी पेशवा ऊतमात करून गेला, त्याच आखाडयांत जोतिरावांनीं मैदान मारावें अशी परमेश्वरी योजना होती; म्हणून जोतिरावांचा आजा शेटीबा पुण्यास राहवयास आला. पेशव्यांचा राज्यांतला अंदाधुंदीचा जुलूम पाहून ह्या गोऱ्हे उपनावांच्या शेटीबांना आपल्या वंशांत रंजल्या गांजल्यांना जुलमांतून मुक्त करणारा महात्मा निघणार आहे, अशी कल्पना सुद्धां नसेल ? शेटीबांच्या कृष्णाजी राणोजी व गोविंदराव या तीन पुत्रापैकीं गोविंदराव यांच्या पोटीं शिवाजी महाराजानंतर बरोबर दोनशें वर्षांनीं १८२८ सालीं

जोतिराव जन्मले. पुण्यांत आल्यावर यांचें गोऱ्हे हें उपनांव जाऊन, पेशवे दरबारांत फुलांचें काम पुरवित असल्यामुळें फुलें हें उपनांव पडलें, आणि आज ते कोणत्याहि तेजस्वी ज्योतिपेक्षां जास्त फुलत आहेत. देशाच्या उद्धाराकरतां टिळकटलेले व कळकटलेले वांत्युद्भव विप्र जोरानें त्वंपुरा करीत असतात; त्याच विप्रांनीं आमचा काय म्हणून छळ केला नाहीं ? गोविंदरावांनीं जोतिरावांना शाळेंत घातले तेव्हां हा तैलबुद्धीचा विलक्षण पराक्रमी मुलगा ' शूद्र ' आहे, म्हणून गोविंदरावांच्यापाठीं लागून जोतिरावांना शाळेंतून काढावयास लावले. पण यावेळीं परमेश्वर निजला नव्हता आणि परशुरामहि सर्दीत नव्हता. टिळक-चिपळुणकरांच्या ब्राह्मण्य प्रेमावर निखारे पसरणारा महात्मा उत्पन्न व्हावा, ही महाकालाची मनीषाच ठरलेली दिसत होती. पाचकळ पुराणांच्या काळजाला हात घालून टिळकटलेल्या चिपळूणकरांचें दांत पाडणारा म्होरप्या, धैर्याचा गगनस्पर्शी मेरू ब्राह्मणेतरांना लाभावयाचा होता, म्हणूनच गफवार बेग मुनशी या सज्जन गृहस्थानें गोविंदरावांचें मन वळविले आणि वयाच्या १५ व्या वर्षीं जोतिरावास पुन्हां शाळेंत घातले. १८४२ सालीं जोतिराव इंग्रजी शिकूं लागले, शिक्षणानें प्रगल्भ झालेल्या जोतिरावांच्या अस्सल तेजानें उसळी मारली, देशोद्धार कसा करावा याचा ते विचार करूं लागले; मातंग समाजांतील प्रसिद्ध लहुजीबुवाजवळ दांडपट्टा शिकून तरबेज झाल्यावर बंडखोरी करावी असाहि त्यांच्या मनांत कांही दिवस विचार घोळत होता. जबरदस्त कर्तबगार माणसें जरा वाट चुकली कीं, भलतीकडे भडकतात पण मेंग्या मारुतीप्रमाणें स्वस्थ बसत नाहींत. जोतिराव म्हणजे उत्साहाचा, कर्तबगारीचा पहाडी पुरुष. जन्मताच पोलादी काळीज घेऊन आलेले महात्मे संकटाला थोडेच कचरणार !

बंड उभारूं ? कां राज्य उलथूं ? काय करूं ? याविषयीं तरुण जोतिच्या मनांत काहूर माजले, माझी हिंदभूमी

माझा मायदेश

गुलामगिरींतून मुक्त करण्यांत माझा प्राण गेला तरी बेहत्तर ! अशी १८।१९ वर्षांच्या ह्या महाराष्ट्राच्या मार्टिन ल्थरनें घनघोर प्रतिज्ञा केली. त्या काळच्या सर्व पुरुषांत जोतिरावांचें वाचन पाहिल्या प्रतिचें होतें. स्वातंत्र्य मिळवू शकेन, पण पहिले स्वातंत्र्य गेले का ? कसें गेले ? कोणते दुस्मान भोंवले ? याविषयीं जोतिरावाचें विचार चालू झाले, भारताची नाडी कशामुळें बिघडली आहे ? याचा विचार जोतीराव करूं लागले. हिंदूत दुफळी म्हणून हिंदुचे राज्य गेले, दुफळी जातिभेदामुळें झाली आणि जातिभेद ब्राह्मणांनी पाडले ! खोटे ग्रंथ, लबाड व्रतें, स्वार्थी धर्म या भटाभिक्षुकांनीं माजवल्यामुळें, एकंदर राष्ट्र मानसिक दौर्बल्यानें खिळखिळे झाले आहे. जोतिरावानीं विचार कर, कर केला ! आणि शेवटीं निश्चय करून महाराष्ट्राला गर्जून सांगितले कीं लढवय्या महाराष्ट्रा ! मराठी मनगटाच्या पहाडी देशा ! तुला शूद्र म्हणणारा भटजी, कली-युगांत क्षत्रीय नाहींत म्हणणारा हा दुष्मन, धर्माच्या नांवावर तुला लुटणारा बदमाष दरोडेखोर, धर्माच्या नांवावर बायकावर पापी दृष्टि ठेवणारा हा पुराणीक, हेच हेच दुष्मन्, हेच हिंदुचे, हिंदु-धर्माचे आणि हिंदुस्थानचे सातजन्माचें वैरी यांना हाकलून दे म्हणजे तुझे कोटकल्याण होईल !

" ब्राह्मणाचे येथें नाहीं प्रयोजन
द्यावे हांकलून जोति म्हणे "

हें ऐकून ब्राह्मणांच्या अंगाची आग झाली, कारण ब्राह्मण म्हणजे भूदेव ! त्यांना हा ' शूद्र जोति ' हाकलून द्या म्हणतो ! हराम-

भोर

खोर कृतघ्न चिपळुणकरानें आपली जात दाखवून जोतिरावांवर दुगाण्या झाडल्या. ब्राह्मणाकरितांच खटपट करणाऱ्या टिळक चिपळुणकर भटुर्ड्यांनीं राष्ट्रा करितां काय केले, हें एकतरी भटोबा दाखवून देऊं शकेल काय ? सर्व हिंदुस्तानांतील ६ कोट अस्पृश्य आणि त्यांच्या दुप्पट असलेल्या ब्राह्मणेतराना दास्यांतून मुक्त करणारा महात्मा जोतिराव 'सेक्शनल' आणि तात्या आणाच्या घशांत जनतेचे पैशे कोंबणारा

बदमाश टिळक

सर्व राष्ट्राचा उद्धारकर्ता ? ज्या टिळकांनें अस्पृश्याच्या सहभोजनाच्या जाहिरनाम्यावर सही केली नाहीं, असल्या त्या देशघातकी सैतानाला 'देसभक्त' म्हणणें यापेक्षां मूर्खपणा तो कोणता ? सोवळ्या ओवळ्याची महती गावून भोळ्या ब्राह्मणेतरांच्या अज्ञपणाचा फायदा घेणारा हा चित्पावन टिळक सर्व राष्ट्राचा पुढारी होता, असें हवेतर भटांनीं म्हणावें; टिळकानें ज्या मराठ्यांना 'शूद्र' ठरविण्याचा प्रयत्न केला ते अस्सल मराठे टिळकांच्या चित्रावर लाथ मारल्या शिवाय राहणार नाहींत. अस्पृश्यांशीं सहभोजनाला तयार न होतां हा ६ कोटी अस्पृश्यांचा उद्धार कर्ता कसा होतो ? थांबा भटांनो जरा थांबा ? अस्पृश्य जागे होऊ द्या ! मांजरानें ताटांत तोंड घातले तर ज्या टिळकोबाचें ताट बाटत नव्हते; मांजरापेक्षांहि ज्यानें अस्पृश्यांना हीन लेखले ते अस्पृश्य जागे झाल्यावर टिळकांचे पुतळे मुंडकें गाळांत कोंबून उलटे उभे करतील आणि विरोधाच्या वडवानलांत अस्पृश्यांशीं रोटी व्यवहार करणाऱ्या, आपल्या हौदावर त्यांना पाणी भरूं देणाऱ्या, त्यांना पहिल्या प्रथम शिक्षण देणाऱ्या जोतिरावाला डोक्यावर घेऊन नाचतील आणि असा जयजयकार करतील कीं, तो ऐकूनच राहिली साहिलेली भटें पटापट

माना टाकतील ! केवढें जोतिरावांचे दिलफाट धैर्य ! भटांच्या भयंकर विरोधाला न जुमानतां केवळ हिंदु धर्माच्या पुनरुज्जीवना-करितां त्यांनी हातावर शीर घेतले आणि अस्पृश्यांकरितां पहिली शाळा काढली. केवढा कर्तबगार सुधारक ! इतकेंच नव्हे तर जे जातीचे कांदे रोटी व्यवहार करायला अजून दचकतात; तो व्यवहार जाहीर नोटीस देऊन त्यांनीं केला. जो मनुष्य आहे, त्याच्या अन्नाला बाट नाहीं; हें हिंदु धर्माचें खरें तत्त्व अमलांत आणले. कोठें हे महात्मा जोतिराव आणि कोठें वेटींग रुममध्यें भात खाल्ला नाहीं पोहें खाल्ले म्हणणारा लबाड टिळक ! वेटींग रुममध्यें भात खाल्ला असतां तर काय लागलीच प्राण गेला असता ? पण ब्राह्मणेतराचे सावली पडलेलें अन्न टिळकानें खाल्ले असते तर त्याचे पितर धडाधड नरकांत पडले नसते कां ? महात्मा गांधी म्हणतात अस्पृश्योद्धार झाल्याशिवाय हिंदुस्तान स्वतंत्र होणार नाहीं. आणि हे चिपळुणकर–टिळक भटजी म्हणतात " ब्राह्मणांनीं कौन्सिलांत शिरल्याशिवाय देशोद्धार होणार नाहीं. मराठ्यांना शूद्र ठरविल्याशिवाय ब्राह्मणांचे फावणार नाहीं " ही टिळकांची विचार-सरणी ! आज टिळकांचे मठ्ठ शिष्य व लठ्ठ जहाल गांधींच्या दुर्दम दणदणाटाला दचकून अस्पृश्योद्धार करा म्हणतात, पण हें भटांचें सौजन्य नसून गांधीचा पुण्य प्रभाव आणि सत्यशोधकांचा वर्मी टोला याचा परिणाम आहे. यामुळें त्यांना वरवरून तरी कबूली द्यावी लागते. महात्मा फुले यांनीं अस्पृश्याची शाळा काढली, आपल्या घरांतल्या हौदावर पाणी भरण्यास परवानगी दिली म्हणून याच देशाच्या दुष्मन भटजींनीं जोतिरावांच्या अंगावर शेणमार कर-विण्यास कमी केले नाही. महाराष्ट्रांत अस्पृश्योद्धारांच्या चळवळीचा पाया जोतिरावांनी घातला आणि

0४५0

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे

यांनीं सर्वस्वावर तुळशीपत्रें ठेवून तो घडा पुढें गिरविला ब्राम्हण शिकला तर जास्त घातक होतो आणि ब्राम्हणेतर शिकला तर जगदुद्धारक होतो हें प्राचीन काळापासून दणकत आलेलें सत्य जरी बाजूला ठेवलें, तरी टिळळ–चिपळुणकर व फुलें–शिंदे यांची तुलना करून विद्यमान स्थितीत सुद्धां हेंच सत्य ब्राह्मण्याचें नाक तळापासून उडवल्या खेरीज रहात नाहीं. हेंच सत्य गर्जून ठणकावतें आहे कीं, टिळक–चिपळुणकर ही नुसत्या ब्राह्मणांच्या पोटाकरता हेलपाटा खाणारी भटें होती. आणि फुले, विठ्ठलराव शिंदे, अस्पृश्याचे थोर कैवारी राजर्षि शाहु आणि महात्मा गांधी हेच हिंद देशाचे उद्धारक ठरत आहेत "यद्यपि सिद्धं" च्या गद्धयावर बसून बेहद्द भामटेगिरी करणारे कोठें कीटक टिळक–चिपळुणकर आणि "सत्य असत्याशीं केलें मन ग्वाही नाहीं मानियेले बहुमता" म्हणणारे कोठे फुले–शिंदे–शाहु–गांधी ! टिळकांचा

शिराळशेटी दिडका

बोलबाला करण्याकरितां कितीहि 'नागोबा नर्सोबा' वारूळांतून चळवळत असोत, टिळक चिपळुणकरांच्या राष्ट्रीय पातकावर टिळकस्मारकांचें पांघरून घालण्याचा केवढाहि अट्टहास करोत, त्यानें टिळक–चिपळूणकर तर श्रेष्ठ ठरत नाहींतच पण हें पांघरूण घालणारेहि देशाचे दुष्मन ठरून जागृत जनता-क्रोधाला बळी पडणारे बोकड ठरत आहेत टिळकांनीं चांभारांचा गणपति आपल्या गणपतीबरोबा नेला एवढ्याच राव्याचा थाळा करून. अस्पृश्योद्धाराचें श्रेय टिळकांच्या कडोसरीला लावूं पहाणाऱ्या त्यांच्या मुर्दाड चेरयांना आम्हा असा इषारा देतो कीं तुह्मी तरी आणखी टिळकांना कमीपणा आण नका तुम्हीं त्यांचें अन्न खाल्ले आहे, त्यांच्या जिवावर आपल्या पोराबाळांन

सोन्यानें मढवलें आहे. टिळक मातीच्या गणपतीला शिवायला तयार झाला आणि प्रत्यक्ष जिवंत हिंदु अस्पृश्याला मांजराकुत्र्याहूनच नव्हे तर मातीहून मातीमोल मानून दूर फेंकू लागला; एवढा बदमाष टिळक होता ऑं ! असें अस्पृश्य कां म्हणणार नाहींत ? एकाद्या ब्राम्हणानें अस्पृश्याकडून पंचवीस रुपये दक्षिणा घेतली, हें जसें त्या भटाला मोठेंपण, तितकेंच टिळकांना हें भूषणावह आहे. देवबापाचें खूळ माजविल्याशिवाय भटभाई पोळ पोसले जाणार नाहींत, हें जाणून नुसता चांभारांचा गणपतीच काय पण प्रत्येक अस्पृश्याच्या झोपडींत शिरून व्रतवैकल्यें करा आणि भटांना दक्षणा द्या, असें सांगायला कमी केले नसते. पण हा अस्पृश्योद्धार कसा ठरतो ? एकाद्या भामट्यानें अस्पृश्याचा खिसा कापला आणि त्यानें मोठ्या ऐटित सांगितलें कीं, पहा मी म. गांधींच्या आज्ञेप्रमाणें स्पृश्यास्पृश्य भेद पाळीत नाहीं. एखादा ब्राम्हण एखाद्या म्हारणी बरोबर बदव्यवहार करून अस्पृश्योद्धाराची शेखी मिरवूं लागला, किंवा एकाच गुत्त्यांत एकाच ग्लासानें हिंदु व मुसलमान बेवडा पिऊन हिंदु मुस्लीमच्या ऐक्याचे पोवाडे गावूं लागले, तर ज्या दर्जाचा त्यांचा देशहिताचा कनवाळा ठरेल, त्याच ताडीचा हा टिळकांचा

चांभारी गणोबाचा पान्हा

ठरत आहे. अस्पृश्यांना गणेशोत्सव, व्रतें वैकल्यें ढोंगांस प्रोत्साहन देणें ह्मणजे अस्पृशोद्धार नसून भटांच्या पोटाच्या कुरणाची चरण हद्द वाढविणें होय ! गेल्या वर्षाखालीं काशीच्या एका भटानें सुस्वरूप भंगीणीवर पापी नजर ठेवून बलात्कार केल्याचें वर्तमान पत्रांत प्रसिद्ध होतांच हा अस्पृशोद्धार असें केसरी पत्रानें म्हणावयास कमी केलें नाहीं. पण हाच संबंध उलटा होऊन एखाद्या भंग्यानें एखाद्या भटणी बरोबर संबंध ठेवला तर केसरीला तो अत्याचारी अधर्म वाटेल, तेव्हां

अस्पृश्योद्धाराची आठवण वाहणार नाहीं. रानडे गोखले आगरकर, भागवत लोकहितवादी यांना त्राहिभगवान करून सोडवणारे, टिळक चिपळूणकर हे देशाचे केवारी ? बोलणारानें जीभ चावली नाहीं पण ऐकणारांनी तरी कान लांबू देतां उपयोगी नाहीं. के. अगरकरांनीं टिळकांच्या मांकड हाडावर ज्या डागण्या दिल्या त्याच आज ब्राह्मण समाजाला कांहीं तरी ताळ्यावर आणीत आहेत. नाहींतर चिपळुणकर--टिळकांनीं स्वदेशाच्या उत्क्रान्तिचा गाडा भटकीच्या कोंडवाड्यांत कोंडून महाराष्ट्र म्हणजे गुलामांचें राष्ट्र बनवून सोडलें असते. पंचहौद मिशनच्या हैदोसांत टिळकांचे उघडें झालेलें भ्याडपण काशीला मोतब होऊन जन्मभर भटाभिक्षुकांच्या तंत्रावर वागणारा ‘ नामर्द भट ’ यापरती टिळकांना देण्याजोगी पदवी नाहीं. भटमान्य चिपळुणकर आज जिवंत झाला, तर ब्राह्मण्यबुडतें म्हणून म० गांधींच्या नरडीचा घोट घ्यायला तो धांवला असतां,कुठल्या तरी नरकांतून येऊन तो अजूनहि गांधींचीं हा ब्राह्मण्य द्रोही चळवळ हाणून पाडण्याकरतां केसरीकर्त्यांच्या अंगात कधीं कधीं संचारल्याचा भास होत असतो. स्त्री शिक्षणाविषयीं टिळकचिपळुणकरांच्या काय कल्पना होत्या, हें केसरीचे हजारो अंकच चाळून पाहावयाची गरज नाहीं; अगदीं पर्वा पुण्यांत टिळकांनीं या स्त्री शिक्षणाच्या बाबतींत विरोध करण्याकरतां आपल्या राष्ट्रीय उपरण्याखालची कुत्री भुंकायला सोडली, या कुत्र्यांच्या भोकाटीला कोणी जुमानीना तेव्हां

कुत्र्यांचें महा गुरु टिळक

किर्लोस्कर थिएटरमध्यें विरोध करावयास आले; आणि पूर्ण फजिती पावून, जोडे अंडी वगैरेच्या वर्षावात, एकहि शब्द न बोलतां आले तसे चालते झाले. महात्मा जोतिराव असल्या टिळकांवाणाचे

आणि भटकी: मनाचे नव्हते. त्यांच्यापुढें विरोधाचा सैतान लटलट कांपत असे एवढी त्यांची जबर तत्त्वनिष्ठा व कणखर कार्यक्षमता होती. जी भटें आज आपल्या पोरी बाळी सुद्धां युनिव्हार्सिटीच्या भट्टींतून उबवून काढीत आहेत, व जोतिरावांचें शिष्यत्त्व कृतीनें कबूल करीत आहेत तीच पुच्छगामी भटें, जोतिरावांनीं

१८४८ सालीं मुलींची पहिली शाळा

पुण्याच्या बुधवार पेठेंत भिड्यांच्या वाड्यांत काढली, तेंव्हां " देश बुडाला, धर्म बुडाला कलि आला " म्हणून बाप मेल्यासारखी कोकलत सुटली. या कोकल खंगरात पहिला नंबर चिपळुणकर आणि त्याच्या खालोखाल शंख बहाद्दर टिळक ! टिळक चिपळुण-कर हे ब्राह्मण्याचें दोन हात होते, कोणी ब्राह्मण्याला कसोटा मारला कीं, हे दोन्हीं हात त्यांच्याच तोंडावर आदळून अशी बोंबा बोंब करीत, असा तोंडाचा अजबखाना खोलीत कीं हें ब्रह्म-देवाच्या ओकारीपासूनच झालेले असावेत, असा संमजस माणसाचा ठाम निश्चय होई. जोतिरावांनीं केलेल्या श्रमाचें फळ आज पुण्याच्या हुजूर पागेतील गर्ल्स हांयस्कूलमध्यें पहावयास सांपडत आहे, व हजारो भटांच्या लेकी सुना त्यांतून ' मनुष्य ' होऊन बाहेर पडत आहेत. जोतिरावांनीं नेट धरला नसतां तर ब्राह्मण जात रानटी आहे, म्हणून ' ब्राह्मण वाडा ' गांवाच्या दूर बस-विण्याची पाळी आली असती. ही शाळा स्थापन करतेवेळीं जोतिरावांचें वय अवघे २१ वर्षाचें होतें. ६ वर्षाखालीं सत्यशोधक म्हणवून घ्यायला मोठे मी मी म्हणवणारे भीत होते; पण पाऊणशें वर्षांपूर्वी हा २१ वर्षांचा माळ्याचा मुलगा जगावरील

नापाक व नापीक

गुलामांचीं खडकाळ हृदयें, आपल्या थोर पुण्याईचें बीजारोपण करून

बगिचाची बहार आणावयास सिद्ध झाला. जुन्या पुराण्या नासक्या, कुजक्या मतांच्या उकिरड्यावर लोळून सवंग लोकप्रियतेचा चिखल माखविणारी टिळकांची गाढवलोळी पहा, आणि हिंद देवीच्या पंचकन्यांचा पुनरूद्धार करण्याकरतां स्वताचा जीव धोक्यांत घालणारी ही जोतिरावांची सिंहाची झांप पहा, भटणीच्या कुशींत मोहरा जन्मतो आणि माळणीचें पोटी पशूच जन्मतो, असली टिळकी नजर ज्या भटाला नसेल त्याला हें कबूल करावेंच लागेल, कीं जोतिरावापुढें टिळक म्हणजे एक काठीचें कोल्हे व कोल्ह्याचा कुईकुयाट ठरत आहे. जोतिरावांचा याच स्त्रीशिक्षणाबद्दल इतका छळ झाला, कीं तो सहन करतांना साधारण मनुष्य पशू पलिकडे तरी गेला असतां, किंवा टिळकासारखा जीर्ण मतवाद्यांचा जोडेगुलाम तरी बनला असता. शाळेंत मुलींची संख्या वाढत चालली, कोणी तरी फुकट मास्तरकीचें काम करावयास त्यांना एक जोडीदार पाहिजे होता; ब्राह्मणांनीं तर स्त्रियांना शिक्षण देणें म्हणजे त्यांना ‘ मडमा ’ बनविण्यासारखें महत्पाप आहे, असा जोराचा विरोध सुरूं ठेवलेला; स्त्री जातीला ब्राह्मणांनी जितके नीच ठरवले आहे तितके दुसऱ्या कोणीहि ठरवले नाहीं; ब्राह्मण लोकांच्या मनांत त्यांच्या आया बहिणीविषयीं लेकी सुनांविषयीं जो पुरातन काळापासून संशय आहे, त्याचें कारण समजत नाहीं. ब्राह्मणेतर लोक स्त्रीयांना कधीच हीन लेखीत नव्हते व नाहीं. राज्य कारभारापासूनच तो गरिबांच्या झोपडीपर्यंत पुरुष वर्गाबरोबरीनें वागण्यास ब्राह्मणेतर स्त्रिया हमेष तयार असतात, ब्राह्मणेतर स्त्री अगदीं गोषांत ठवा तेथून ती राज्यसूत्रें हलवील :पण त्यामुळें तिच्याविषयीं वाईट संशय कोणाला येणार नाहीं. अपवाद असतील पण ते फार थोडे ! ब्राह्मणांत पूर्वीं कांहीं तरी भयंकर गडबड-

गुंडा उडाल्यामुळें स्वतांच्या बायकावरचा त्यांचा विश्वास उडाला आहे.

"न स्त्रि स्वातंत्र्यमर्हति"

हें ब्राह्मणी मुखाच्या भात्यांतून निघालेलें अस्त्र भटणींच्या भोंवतीच कां पडलें ? अनृत, साहस, माया ह्या दुर्गुणानीं भटांनीं आपल्या आया बहिणींची जी शास्त्रोक्त ओटी भरली आहे, याचें कारणहि तसेंच बलवत्तर असलें पाहिजे. अजून सुद्धां वयाच्या ४० व्या वर्षीं चिपळुणकरांनीं शूद्र ठरविलेल्या ब्राह्मणेतरांच्या गळ्यांत जाहीर रीतीनें भटणी पडत आहेत, असें वृत्तपत्रें ठोकीत असतात. कांहीं-तरी हा पौराणिक ब्रह्मघोटाळा असेल, ब्राह्मणांनीं स्त्री जातीचा स्वानुभवावरून अपमान केलेला दिसतो, तसा इतरांनीं केलेला दिसत नाहीं. अशा. स्वंमातासंशयी भटजींच्या विरोधामुळें जोतिरावांना मुलींच्या शाळेला जोडीदार मास्तर मिळेना. टिळक—चिपळुणकरांचे बापजादे जोतिरावांना कोलमडून पाडण्याकरितां तयार होतेच. जोतिराव म्हणजे काय कच्चा विटांचा मरू नव्हता कीं कच्चा गुरूचा चेला नव्हता. ह्या सच्चा दिलाच्या हिंद पुत्रानें स्वताच्या कुटुंबाला, नवयुगीन महाराष्ट्राच्या आद्यमाता सावित्राबाई फुले यांना मास्तरणीचें काम करावयास लावलें. स्त्री शिक्षणावरचें पहिले संकट ह्या नव्या मनुतील

भवानी मातेवर कोसळलें.

आजच्या मास्तरणीसुद्धां या जुन्या चुन्यांच्या भट्टयांना मनगट पाहिल्याशिवाय सहन होत नाहींत, तर महाराष्ट्र मायबहिणीची ही पहिली विद्यादेवी, ब्राम्हणांच्या डोळ्यांत खड्यासारखी सदैव लागली असेल यात नवल नाहीं. भट जात विरोध करतांना नीचपणाची कमाल करतें, हें पौराणिक, ऐतिहासिक सत्य स्वयंसिद्ध आहे. २० व्या शतकांत पटेलबिलाला संमती दिली म्हणून, कांहीं

ब्राम्हण मुलीवर, स्वताच्या मायभगिनीवर कर्मचांडाळ ब्राम्हण पशूंनीं हात टाकण्यास कमी केले नाहीं, हें प्रस्तुत लेखकानें स्वयंसेवक म्हणून काम करीत असतां डोळयाने पाहिलें आहे; आणि अनेक ब्राम्हणेतर स्वयंसेवकांनीं धांवत जाऊन त्याच नरपशूंच्या अघोरी उन्मादांतून ब्राम्हण मुलींची अब्रु वांचविली आहे. सध्यां जर ब्राम्हण स्त्रीयांच्याहि बाबतींत ही स्थिती, तर पाऊणशे वर्षांपूर्वी या भटभाईंनीं केवढा कहर माजवला असेल ! जोतिरावांच्या कुटुंबावर शाळेंत जातांना या ब्राम्हण नराधमानीं

खडे मारण्यास

कमी केले नाहीं; महाराष्ट्राच्या ह्या माय माऊलीवर पडलेले खडे महाकालाच्या दणक्यानें आज मातीत मिसळूनहि गेले असतील पण या खडयानें ब्राह्मणेतर महाराष्ट्राच्या हृदयाला पडलेली भगदाडें मात्र इतकी लांब रूंद व खोल आहेत, कीं संबंध ब्राह्मण्याच्या पुराणग्रंथांच्या मढ्यांनी तरी ते भरून जातील कीं नाहीं हें आज तरी सांगवत नाहीं. निष्ठूर भाविष्याला मुठींत धरून जोतिरावांनीं काळाचा चाळा फिरवण्यासच सुरवात केली होती. अशा महाकार्यांत असले भयंकर आघात सोसावे लागतातच, पण तेंच मनांत ठेवून सत्यशोधकांनीं त्यांचें उसणें फेडूं नये अशी आमची विनंती आहे; दर आठवडयाला एकांतींत न्हाव्याच्या पुढे आपल्या आया बहीणींच्या मुंडया तासण्याकरितां देणाऱ्यांनीं जोतिरावांच्या कुटुंबाला खडे मारले यांत नवल तें काय ! सर्पानें प्राण घेतलाच पाहिजे नाहीं-तर तो सर्प कसला ! ज्यांना स्वमातांची पर्वा नाहीं ते किती हलकट आणि नीच वृत्तीचें लोक असले पाहिजेत हें जाणून त्यांच्या बायकांच्या मुंढ्या न्हाव्याहातून सोडवण्यास ब्राम्हण माऊलींना उलट सहाय करण्यास आपणच तयार झाले पाहिजे. आपण एकाच

18 JAN 1994

दणक्यानें असल्या मुर्दाड लोकाच्या शास्त्रीय कांचातून त्यांची मुक्तता करूं शकूं अशी आपली उमेद आहे. जोतिरावांच्या कुटुंबाला त्रास दिला त्याचा सूड उगाविणें हें क्षत्रीय कर्म नव्हे. हा शूरांचा धर्म नाहीं; स्त्रीयांवर खडे मारण्याचे, स्त्रीयावर . चळवळींत देखील हात टाकण्याचें नीचकर्म ब्राम्हण म्हणविणाऱ्या पशूकडूनच होत असते तें त्याचें त्यानांच लखलाभ होऊं द्या ! आपली माता, वीरप्रसू क्षत्रियमाता असते, ब्राम्हणांनीं स्वतःच्या मातेलासुद्धां

0840

“ जन्मना जायते शुद्रः ”

यां हुकमानें ‘ ब्राम्हण्य ’ लाभू दिलें नाहीं.: क्षात्र मातेच्या सुपुत्रांनीं या शूद्र मातेच्या भटांना इथून पुढें मिरवूं देऊं नये ! . याच्या-हाती धार्मिक, सामाजिक सूत्रें असलीं तर हे ब्रह्मदेवाच्या बचाळी-तले किडे, टिळक–चिपळुणकरासारख्या

जंतांना महंत

बनवून तेवढ्यांत देशाचें वाटोळें करायला कचरत नाहींत. महात्मा जोतिरावांनीं सर्व हिंदुकरतां चळवळ केली पण ‘ सेक्शनल ’ (जाति विषयक) अशी त्यांच्याहातून एकच कामगिरी झाली. ती कामगिरी म्हणजे अनाथ बालिका गृह उर्फ ऑर्फनेज स्वताच्या घरांत उघडणे; ब्राह्मण जातीची नावया नावयावरून अठवड्यांत आठदां पडणारी बेअब्रु वांचविणें, हें त्यांना अवश्यक वाटलें. विध-वांना ब्राह्मणजातींत सक्त संन्यासाची जन्मठेप झालेली असते. भटजी मेला की बिचारी भटीण जिवंत असून मेलेली समजावी, असा मेलेल्या ब्राह्मण्याचा वट हुकूम आहे. पाऊणशें वर्षापूर्वीचा काळ म्हणजे आजच्या सारखा ब्राह्मणांच्या सुधारणेचा. काळ नव्हता. आज ब्राह्मणींनीं नर्सेस, डॉक्टरणी तर आहेतच पण सर्व साधारण बहुतेक ब्राम्हण विधवासुद्धां शिक्षणाच्या मानानें ब्राह्मणेतर पुरुषां-

18 APR 1990

च्याहि पुढें आहेत. वैद्यकीचें सर्व साधारण ज्ञान वैषयिक पापाला चव्हाट्यावर येऊं न देतां आंतल्या आंत नामशेष करूं शकतें; परन्तु अजूनहि ऑर्फनेजीस भरून शिवाय ब्राह्मण वस्तीत हौदांतून गटारांतून मुलें पडलेली सांपडतात. इतकेंच नव्हें तर थेट कोर्टातून जन्मठेपीपर्यंत शिक्षा झालेली भटीण सापडते. हें ताजें उदाहरण तर याच वर्षांतलें आहे. पाऊणशें वर्षांपूर्वी परशुरामाचा कडक बंदोबस्त होता. आठ वर्षाच्या पोरीला जरी वैधव्य आले तरी हे सनातन कसाई तिच्या डोक्यावर न्हावी फिरवून जिवंतावर निर्दय संस्कृतीचा वरवंटा फिरवीत. ब्राह्मण स्त्रिया त्यावेळीं पुरूषापेक्षांही अज्ञानच असणार ! ब्राह्मणेतरांत पुनर्विवाहाचा दणका असल्यामुळें आणि कष्टाचाहि कणका असल्यामुळें ब्राह्मणेतर विधवांना असले रंग ढंग सुचणें शक्य नसते. एखादी अपवादा दाखल निघते. पण ब्राह्मण विधवांच्या हातांत कापसाच्या वाती बरोबर अर्भकांचो बाळोती द्यायलाहि हरिदास पुराणिक टपलेले असतातच. ब्राह्मण विधवांचें वातावरण अशा नरपशूनीं बुचबुचलेले असल्यामुळें भोळी बिचारी अभागी विधवा फसतें आणि बालहत्त्येस प्रवृत्त होते. जोतिरावांनीं हरदास पुराणिकांचा उठाव करण्याचा जसा प्रयत्न केला, तसाच ब्राम्हण स्त्रीयांची अब्रु वांचविण्याचाहि प्रयत्न चालविला, जोतिरावानीं आपल्या घरीं बालहत्त्या प्रतिबंधक गृह ' उघडलें; जगन्माता सावित्रीबाईनें कोवळ्या ब्राह्मण मुलींचें बाळंतपण करावे, अशा तऱ्हेनें शेंकडों ब्राह्मण विधवा हत्त्येच्या पातकापासून वाचवल्या. जोतिरावांच्या घरांत चुकूनसुद्धां ब्राह्मणेतर विधवा आली नव्हती, सर्व भटणी होत्या हें त्यावेळच्या माहितीवरुन सिद्ध होत आहे. सत्यशोधकांनीं जोतिरावांची ही क्षमाशीलता आचारणांत आणावी; आपल्या बायकोवर भटांनीं खडे फेकले

म्हणून जोतिराव त्यांच्या बायकांवर जोडे घेऊन धांवले नाहींत, तर उलट बदकर्मानें घायाळ झालेल्या भटणी विधवांना त्यांनीं सहाय करून पुढे ' पापकर्म करणार नाहीं ' अशा शपथा वाहवून घेतल्या आणि जगाच्या उद्धाराचा आपला उत्साह ब्राह्मणजातीकरिता कांहीं वेळ खर्चला. हें जोतिरावांचें महदुपकार ब्राह्मण विसरतील पण ज्या ब्राह्मण विधवांवर असें प्रसंग येतात त्यांना महात्मा जोतिरावांची आठवण होऊन त्या अजूनही मुळुमुळु रडत मनांत जोतिरावांचा धांवा करीत असतील पण त्याची भट मुर्दाडांना खबरहि नसणार ! पुढें न्या. रानडे आणि लालशंकर उमियाशंकर यांनीं याच धर्तीचें पण सर्वांकरतां पंढरपुरला ऑर्फनेज उघडले. जोतिरावांचें ऑर्फनेज सर्वांकरतांच होते पण त्याचा उपयोग फक्त ब्राम्हण विधवांनाच झाला. चिपळुणकरादि भटांना हें जोतिरावांचें सत्कृत्य खपले नाहीं. ब्राम्हण्याला गारद केल्याशिवाय पारतंत्र्याची पक्की नरद मारली जात नाहीं हें जोतिरावांना कळून चुकले; त्यांनीं पुनर्विवाहाची चळवळ सुरू केली आणि

पहिला पुनर्विवाह

घडवून आणला. यावेळीं टिळकांच्या मताचे मिरासी पुण्याची भटें यांनीं गाढवाचें लग्न लावून, वरात काढून आपली जात दाखवली. जोतिरावांच्या चळवळीच्या दणदणाटानें सरकार जागे झाले आणि असा कोणता हा धैर्यशाली महापुरुष आहे, याचा गौरव करावा अशी सरकारास इच्छा झाली. परकीय, परधर्मीय इंग्रजांनीं जोतिरावांना शाबासकी द्यावी आणि स्वकीय म्हणविणाऱ्या भटांनीं त्यांच्यावर शेणमार करावा, हे त्या काळीं जसें चालू होते तसेंच पण थोड्या फरकानें आजही चालू आहे. परकीय प्रिन्स ऑफ वेल्स शिव छत्रपतीच्या पुढें मुजरा करतात आणि ही आमची भटें भिक्षुकें त्याच-

वेळीं डोक्याला धोतरे बांधून सुतक्यासारखें मुद्दाम फिरतात, हे पुण्याच्या मोजून लाख माणसांनीं प्रत्यक्ष पाहिले आहे. १८५२ सालीं पुण्याच्या विश्राम बागेंत सरकारनें दरबार भरवला आणि जोतिरावांना दोनशे रुपयाची शाल अर्पण करून

त्यांचा गौरव केला.

इंग्रजांनी ही सत्यशोधकांच्या प्राणावर भरसंकटाच्यावेळीं जी संरक्षक शाल घातली त्यामुळें कोट्यावधि अस्पृश्य, ब्राह्मणेतर इंग्रजांचे ऋणी आहेत; ज्याला पेशव्यांनीं हत्तीच्या पायाला बांधले. असतें, त्याला इंग्रज शाल अर्पण करतात हें चिपळुणकरांना खपले नाहीं म्हणून तो इंग्रजावर उपसला आणि टिळकांनीं पुढें तोच गाळ उपसला ! इंग्रजांनीं पेशवाई सारखा पर्वतीला रमणा मांडून ब्राह्मण्य संभाळले असते, तर टिळक-चिपळुणकरांनीं विरोध तर राहुद्याच पण इंग्रज हे ईश्वराचे अकरावे अवतार आहेत, असें पुराण लिहून त्यांची देवळें बांधली असती. सध्याच पहा कीं, ब्राम्हणेतर देवळांत शिरूं पाहतांच हीं भटें इंग्रजांच्या बुटांत तोंड पाहून गंध लावायाला तयार होतात. ब्राह्मणेतरांनीं गणपतिची भक्ति आपल्या मतानें करूं लागतांच हे इंग्रजी बुटाच्या नालाचा खिळा व्हायला चुकत नाहींत. ब्राह्मणेतरांनीं सर्व राजकारण ताब्यांत घतलें आणि उदार इंग्रज जाऊं लागले तर हीच भटें इंग्रज नाहींतर दुसरा कोणी बोलवायला कमी करणार नाहींत. यांना पारतंत्र्याची चीड नसून फक्त स्वजातीची चाड आहे, टिळक-चिपळुणकर यांच्या पुतळ्याच्या उदाहरणावरून तरी काय हेंच सिद्ध होत आहे. एखादा दुष्ट ब्राह्मण सच्चा म्हणून मोठा बनवायचा आणि तो तुमच्या आमच्या माथीं मारावयाचा. सर्व जनतेकरतां जर टिळक इंग्रजांशी भांडले असते तर प्रश्न वेगळा होता. पण तात्याआण्णा आणि भाऊ करतांच कौन्सिल पाहिजे

असें जो भर सभेंत बोलायला दचकला नाहीं, तो पुन्हा सर्व जनते करतां धरपडत होता म्हणणें ब्राह्मणांना शोभेल, पण या ' म्हणविण्यानें ' ब्राह्मणेतरांचीं मस्तकें सात्विक संतापानें तडकत आहेत ह्याची वाट काय ? ब्राह्मण जातीनें आपल्या आदिअंताचा नीट विचार करूनच टिळकांना लोकमान्य म्हणावें, लोक म्हणजे गल्लीगल्ली दर्भे उडवीत चालणारी उघडी बोडकीं चार भटें नव्हत किंवा पगडीच्या झिरमिळ्या उडवणारे चार वकील नव्हेत. ' लोक ' या सदरांत अखिल हिंदीजनतेचा समावेश होतो; आज जनता जागी होत आहे आणि टिळकांनीं भरलेले पापाचे सात रांजण तिव्हाटयावर मांडीत आहे; 'टिळक' नांव उच्चारतांच कोट्यावधि ब्राह्मणेतरांच्या कपाळावर तिरस्काराच्या आठ्या चढत आहेत, ' टिळक ' शब्दानें ' फंडगुंडागिरी ' भिक्षुकशाही वगैरे टिळकांच्या चरित्रातल्या हलकट मनोवृत्तीच्या आठवणी जनतेला होत आहेत; या टिळकानें आपल्याकडून फंडाच्या नांवाखालीं लाखो रुपये उपटून

" तात्या अण्णा भाऊंच्या "

घशांत कोंबले, हें जनता जनार्दन कसा विसरेल ? लोक अज्ञान होते तोपर्यंत टिळकांना लोकमान्य ठरविण्याचें अंगारे धुपारे माजले, लोक अज्ञान होते तेव्हां इंग्रज सरकारच्या ' तार पोष्ट रेल्वे ' इत्यादि ' देशसेवे ' बद्दलहि गुण गात होतेच. सूज्ञ समाजात टिळकांना एखाद्या इंग्रजी शिकलेल्या जीर्णमतवादी भिक्षुकापेक्षां जास्त किंमत, जास्त भाव येईल असें दिसत नाहीं; नोकरशाही जशी ' डायर ओडवायर,' ला पोटाशीं धरते, तसेंच भिक्षुकशाहि टिळकाना पोटाशी धरून लोकमान्य ठरविण्याची जंगबुट्टी माजवित आहे. ज्याला भर सभेंत हालकटपणा बद्दल

दाखल नं .....
भोर

अंड्याचा, जोड्यांचा मार

बसला, ज्याच्या पुतळ्याला काढून टाका असें लोक लीलेनें लिहि-तात, ज्याला ' नक्टा ' म्हणणें आज जनतेची करमणूक झाली आहे, त्या टिळकाला लोकमान्य म्हणणें आणि मुमताजबेगमला " सतिसावित्री " म्हणणें ही एकाच मूर्खपणाची दोन उदाहरणें आहेत. नेहमीं नेहमीं टिळकांना " लोकमान्य " म्हणून जनतेची दिशाभूल करतां येईल असा भटांचा अदमास असेल तर तो साफ चुकीचा आहे. गाढवाला रोज कस्तुरीनें माखला किंवा साबणानें घासला तरी हुकी येताच ते उकीरड्यावर जाऊन

गाढव लोळी घेणारच

आणि गाढवाला साबण लावणारा गाढव ठरणारच ! हातांत वर्त-मानपत्रें आहेत, चार भिकार पुस्तककर्ते अभिप्रायाच्या उष्टया तुक-ड्यासाठीं पगडीच्या झिरमिळ्या झेलून आहेत, तोंपर्यंत हे 'लोक-मान्य'त्वाचें ढोंगधतुरें टिकतील पण समाज जागा झाला तर या 'टिळक-महाराजकी' उतमाताच्या देशद्रोही ××× बीजाला क्रोधाच्या संतप्त यज्ञांत भस्मसात् केल्याखेरीज राहणार नाहीं.

चित्पावन भटांत आजदिनतागायत औषधाला सुद्धां एकहि साधु-पुरुष झाला नाहीं. चित्पावन जातींत मोजून शंभर देशद्रोही बाळाजी पंत दाखविता येतील पण एकहि तुकाराम दाखवितां यावयाचा नाहीं. चित्पावन जातींतच असले राष्ट्रद्रोही किडे का निपजावेत हा मोठमोठ्या समाजशास्त्रवेत्त्यांचा प्रश्न आहे, पण " चित्पावनांत देशद्रोही शेंकडा ९९ सांपडतील " हा मात्र अनुभव आहे. ऐति-हासिक सत्य आहे. टिळकांसारखा चित्पावन भट म्हणजे तर कोबऱ्याची विषारी अवलाद, चित्पावनाची जात म्हणजे

... वाचनालय, ...

फड्या निवडुंगाची जात !

दुसऱ्याला उपयोगी पडण्याऐवजी पायांत रुतावयाची, कुंपणाला लावावी तर शेत खाऊन टाकायची. शिवकालापासून महाराष्ट्राच्या इतिहासांत जेवढीं म्हणून ' दुष्कृत्यें ' घडलीं आहेत, तीं बहुतेक चित्पावन भटाकडूनच. चित्पावन मायभगिनींच्या उदरीं

" तुकाराम, शिवाजी, बाजीप्रभू "

असल्या तोडीचे नरेंद्र जन्मूंच नयेत यांत काय ईश्वरी संकेत आहे देव जाणे ! जनक रामकृष्णापासून शाहू छत्रपतीपर्यंत जर मातृभूमीच्या सच्चा पुत्रांची यादी काढली तर त्यात एकहि चित्पावन सांपडावयाचा नाहीं. तेंच स्वामिद्रोह, बलात्कार, व्यभिचार फंडगुंडगिरी, वगैरे सुदूगुण (?) मंडीत लोकांची यादी काढली तर त्यात बहुतेक

ब्रह्ममुख योनिसंभव

भटजींचा भरणा सांपडेल ! कुळकर्ण्यानें शेतकऱ्याला फसवून जमीन उपटली नाहीं, असे दहा गांव तरी महाराष्ट्रांत सांपडतील कीं नाहीं, परशुराम जाणे ! भटांच्या मुखाच्या बरणींत वेदाचें लोणचें ठेवलें तरच तें नासत नाहीं, त्याला बुरें पडत नाहींत. असा दुराग्रह धरणारे मुखमर्द भटजी, खून करविणें, विष प्रयोग करविणें यांत अति प्रविण असतात; जोतिराव आपल्या वीरवृत्तीनें जेव्हां भटांच्या छाताडावर हिंदु धर्माचें निशाण लावूं लागलें, तेव्हां त्यांनीं जोतिरावांना छळण्याची कसून तयारी केली. जोतिराव रस्त्यानें चाललें कीं, त्यांच्यावर मधुकऱ्या पोराकडून खडे मारवीत, तुळशी बागेसमोर उभें राहून जोतिराव व्याख्यानें देत असत. एके दिवशीं एका मनुष्याच्या पोटीं (?) आलेल्या भटानें मैल्याची पाटी जोतिरावावर ओतली आणि बजावून सांगितलें " जर पुन्हां असें

भोर

ब्राह्मणांना दोष देशील तर नाक कापून गाढवावर धिंड काढूं " जोतिरावांनीं या चिलटाच्या फडफडीकडे लक्ष न देतां आपलें कार्य अव्याहत सुरूं ठेवलें. जोतिराव कोणत्याच उपायानें हटेनांत तेव्हां ब्राम्हणांनीं शेवटचा उपाय म्हणून "जय ओंकारेश्वर" म्हणत जोतिरावावर मारेकरी पाठविले. " जोति हिंदुधर्म बुडवतो ! तुमचे वाडवडील काय मूर्ख होते? त्यांनीं भटाच्या पायाचे तीर्थ घेतले हा काय त्यांचा वेडेपणा ! तुम्ही गोब्राम्हण प्रतिपालक मराठे, आम्ही हात पसरावा तुम्हीं आम्हाला द्रव्य द्यावें असले तुम्ही बळीराज ! या जोतीला जगांत राहू देऊं नये " असे मारेकऱ्यांना चिथावून जोतीरावांच्या खुनाची जय्यत तयारी केली गेली. मारेकरी जोतिरावावर पाळत ठेवण्याकरतां त्यांच्या व्याख्यानाच्या वेळीं आसपास उभे राहूं लागले. जोतिरावांच्या व्याख्यानांत मारेकरी म्हणून आलेले मराठे तद्रूप होऊन त्यांनी जोतिरावाच्या चरणावर सांष्टांग दंडवत घातले, आपण कोणाच्या चिथावणीनें आलो हे त्यांनीं कबूल केले. या मारेकरी पाठविणारांच्या मुळाशीं कोणते धेंड होते. याचा नामनिर्देश करण्याची जरूर नाहीं. पुढें हेच मारेकरी जोतिरावांचें शिष्य बनून जन्मभर सत्यशोधक मताचा प्रचार करीत होते. ज्यांनी आपल्याला पाठवले त्यांचा खून करण्याची मारेकऱ्यांनी इच्छा दर्शविली पण जोतिरावांना तें पटलें नाहीं. त्यांनीं सांगितलें ब्राह्मणांनीं खून करविण्याचा प्रयत्न केला हें त्यांच्या जातील शोभले, आपणहि तसेच उलट वागण्याचें कारण नाहीं. कैं. राजर्षिशाहु छत्रपति यांच्यावरहि आपल्याच लोकाकडून टिळकांच्या चेल्यानी धोंडे फेकविले होते. त्याच वेळीं

जेधे बंधूवर

काठ्यांचा वर्षाव होऊन खून पडण्याचा प्रसंग आला होता. पण आज ब्राह्मणाचे कपटी कावे सर्व जनतेने ओळखल्यामुळें या जेध्यां-

च्या पुढारपणाखालीं तेच आपले धोंडे मारणारे बंधु "शाहुमहाराज-की जय" म्हणत ब्राह्मण्याचा धुव्वा उडवीत आहेत. ब्राह्मण लोक आपल्याच लोकांना आपल्याविरुद्ध चिथवून मारामाऱ्या करावयास लावतात आणि आपला स्वार्थ साधून घेतात. जनता भोळी होती तोपर्यंत ही ब्राह्मणी कारस्थानें ठणठणली. दिवसें दिवस ब्राह्मणांच्या अंगावरच त्यांचे डाव आलेले पाहाण्याचे सुप्रसंग येणार आहेत.

टिळकांवर पहिला खटला

झाला, त्यावेळीं त्यांना जामीन होण्यास जोतिराव तयार झाले होते; आपल्या शत्रुलाहि संकटाच्या वेळीं उपयोगी पडणारे जोतिरावांचें श्रेष्ठत्व हजारो चिपळुणकरांनीं अनंत कालपर्यंत दोन्ही हातानें ठोकली, तरी किंचितहि कमी होणार नाहीं. हरिदास पुराणिकानें नाडलेली गरीब ब्राह्मण विधवा असो, नाहींतर लाखोटक्यानें आपल्यावर गालिप्रदान करणारा टिळक असो, संकटाच्या वेळीं साहाय करणें हें जोतिरावांचें ब्रीद होतें. जोतिरावांच्या स्मारकाला ब्राह्मण लोक विरोध करतात त्याचें मूळ कारण हा मागचा इतिहास! पहिला राजकारणी पुरुष, अद्वितीय व पहिला कर्तबगार सुधारक, एकनिष्ठ देशसेवक आणि स्वार्थत्यागाचा मूर्तिमंत अवतार अशा पुरुषोत्तम जोतिरावांचा

पुतळा उभा राहिला

तर त्या पुतळ्याकडे पाहून ब्राह्मणेतर जागे होतील, ब्राह्मणांच्या पोटावर पाय येईल, टिळकांचा बोलबाला दशोधडी जाईल, म्हणून सर्वांचें पुतळे बसवा पण फुले यांचा पुतळा बसवूं नका असा ब्राह्मण लोक हट्ट धरीत राहणार! ज्यांना मत्स्यपुराणाला स्मरून शास्त्रोक्त वागायचे आहे, असे आमच्यातलेहि कांहीं धर्मषंढ फुले यांचें स्मारक करूं नका असें म्हणणारच. पण शेवटीं या

18 APR 1990

सर्व भटांची आणि त्यांच्या खरकट्यांवर जगणाऱ्या आमच्या दोन चार घरभेद्यांची नाचक्की होऊन जोतिरावांचा यशःशुभ्रा पुतळा पुण्यांत काय पण जेथें हिंदुंची वस्ती आहे अशा अनेक ठिकाणीं उभा राहणार.

ज्या पुणें म्युनिसीपालिटीपुढें आज फुले यांचें स्मारक करण्याचा प्रश्न येऊन पडला आहे, त्याच या म्युनिसीपालिटीनें फुले यांच्या घरावरून मैल्याच्या उघडया पाट्या नेवल्यात आणि दारांत ओतावयास लावाल्यात. १९२१ सालीं जर सत्यशोधकाच्या दारापुढें मैला टाकण्यास हीं भटें भीत नव्हती तर तेव्हां त्यांनीं पुण्याचे शेतखानें डोक्यावर घेतले असतील यांत नवल नाहीं; कै० नारायण मेघाजी लोखंडे व म० फुले यांनीं टिळकांची मुलाखत घेऊन सक्तिच्या शिक्षणाविषयीं त्याचें मत विचारलें, त्यावेळीं " तुमचे तुम्ही पाहून घ्या तुम्ही लोक शिकाल तर शेतकी बुडवाल " असे टिळकांनीं साफ उत्तर दिले. त्यावेळचें टिळकांचें मत शेवटपर्यंत तसेच निर्लेप होते हे पुण्यांतील सक्तिच्या शिक्षणाच्या चळवळीच्या वेळीं, अथणीच्या व्याख्यानांत, मुंबईच्या अस्पृश्यांच्या सभेत जे जे प्रकार घडले त्यावरून पुन्हां सिद्ध होत आहे, ब्राह्मणेतरांनीं शिंकूं नये ही टिळकांच्या मनांतील गांठ होती उघडपणें असें प्रतिपादन केल्यास वेड्याच्या इस्पिताळात जावयाची पाळी येईल म्हणून अप्रत्यक्षपणें आड पडद्यानें हेंच मत टिळक प्रतिपादित. त्यांच्या

गीता रहस्याचें

सूक्ष्म निरिक्षण करणारास टिळकांच्या मतांचा ब्राह्मणी मसाल ओळी ओळींनें खच्चून भरलेला दिसेल. गीता रहस्य प्रसिद्ध झाले, त्यावेळीं त्या ग्रंथावर इतकी टिका झाली आहे आणि त्याचा फोलपणा इतक्या लोकांनीं सिद्ध करून दिला आहे कीं, त्याचे

सविस्तर वर्णन करीत बसलों असतां गीतारहस्या एवढाच ग्रंथ लिहावा लागेल, मुंबईच्या गिरणी मजूरांच्यासंबंधीं भांडवलवाल्यांनीं जेव्हां मस्तवालशाही सुरू केली तेव्हां टिळकांनीं भांडवलवाल्यांची बाजू उचलली आणि लोखंडे यांनीं आपल्या दीनबंधूतून कसल्याहि द्रव्य लोभाला बळी न पडतां मजूराची सेवा बजावली. फंडगुंडगिरीचे प्रवर्तक टिळक कांहीं तरी मलिदा मिळाल्याशिवाय भांडवलवाल्यांची बाजू उचलणार नाहींत. त्यावेळच्या दीनबंधू पत्राचे उतारे स्थलसंकोचास्तव देतां येत नाहींत पण जोतिरावांच्या सविस्तर चरित्रांत ते प्रसिद्ध करण्याचें आम्हीं आश्वासन देतो; जोतिरावांची तत्त्वनिष्ठुरता अगदीं शंभर नंबरी होती; त्यांना तोंडानें एक बोलून कृतीनें भलतेंच करणारा मनुष्य बिलकूल अवडत नसे, पुनर्विवाहची चळवळ करून प्रत्यक्ष न्यायमूर्ति रानडे यांनीं सुद्धां जेव्हां पुन्हा लग्नच केले तेव्हां जोतिराव, रानडे यांच्यावर इतके घसरले कीं असल्या

नामर्द पुढाऱ्याचें

मी तोंड पाहण्यास तयार नाहीं, असें त्यांनीं रानडयांच्या तोंडावर सांगितलें. चाळीस बेचाळीस वर्षे अविश्रांत प्रयत्न करून १८९० सालीं महात्मा जोतिराव कालवश झाले; जोतिरावांच्या मृत्युची बातमी ऐकून ओंकारेश्वरापुढें महापूजा झाली असेल! रस्तोरस्ती ब्राह्मणाकडून पेढे वाटले गेले असतील! शाहु छत्रपति वारले ही बातमी ऐकून ज्या नराधमांनीं पेढे वाटावयास कमी केलें नाहीं त्यांनी जोतिरावांच्या मृत्युसमयीं धोतरें सोडून आनंदानें उडया मारल्या असतील यांत विशेष नाहीं! नामर्दास प्रतिस्पर्ध्यांच्या मरणानें आनंद होतो, मर्दांना प्रतिस्पर्ध्यांच्या मुत्युनें दुःख होत असते! टिळक वारले तेव्हां शाहुछत्रपतिना किती वाईट वाटलें हें आम्हीं प्रत्यक्ष डोळ्यानें पाहि-

ले आहे. तार थडकतांच पुढले ताट फेंकून शत्रुसुद्धां असा असाव हे त्यांच्या तोंडून उद्गार निघाले ते त्यांच्या मोठेपणाला शोभेसे पण टिळक कांहीं तेवढ्या मोठ्या योग्यतेचे नव्हते. जोतिरावां मृत्युसमयीं टिळकांना हा मनाचा मोठेपणा आठवला नाहीं. टिळकहि मेलेत, चिपळुणकर मेलेत, मुडद्याच्या मरणानें अनेक मरत आहेत. सरणाच्या सरपण मोलाचे जळां गाडले काय त्यांची मातबरी जगाला नाहीं; पण म रखे धर्माकरतां मरणारे धर्मात्मे गेले तरी जगाला जीं उद्योग नुसत्या कीर्तीनें व तत्त्वानें करीत असतात. जोतिर

कट्टे कैवारी होते.

हिंदुधर्मावर मिशनरी आगपाखडींत ती जोतिरावांना सहन ते ख्रिस्ती भटावर तुटून पडत. भट ख्रिस्ती असो नाहीतर ह तो जोतिरावांना खपत नसे. ब्राह्मणांच्या गुलामगिरीनें हिंदू शेळपट तजोहीन व विस्कळीत बनलत, राष्ट्रघातकी भटशाहीच्य हिंदुधर्माचे वाटोळें होईल म्हणून जोतिरावांनीं आपल्याल करतां वाहवून घेतलें. सत्यशोधक समाज म्हणजे निराळा निराळा पंथ नाहीं, तर हिंदुधर्माच्या उज्वल तत्त्वानीं स चकित करून सोडण्याच्या महत्वाकांक्षेनें एके ठिकाणी खऱ्या हिंदूंचा जमाव आहे ... ब्राह्मणांचे इसमी आहेत, आ हिंदुत घुसून केवळ पोटासाठीं आम्हांला लुबाडतात. इ लेली पहिली पिढिच्या पिढी ख्रिश्चन झाली हें जोतिराव हीं; स्वधर्माचा त्याग करणें हे महत्पाप आहे, पण स्वधर्म रख्या लबाड लोकांना लुडबुड करू देणें हें त्याहून पाप आहे. सर पी. सी. रॉय

ब्राह्मणांना अँटलांटिक महासागरांत फेकून द्या म्हणतात.

21 JAN 1935
व ४५०
११८६६
व ४५०